TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 81

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

AHMET RASİM

Gecelerim

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5968

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

AHMET RASİM
GECELERİM

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
ÂLEM MATBAASI-AHMET İHSAN VE ŞÜREKÂSI, İSTANBUL
1312 [1895]

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2021
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
AYSEN ÇOLUK

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: KASIM 2023, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-612-3 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-429-613-0 (KARTON KAPAK)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CAD. YÜKSEK SOK. NO:11/1
MERTER-GÜNGÖREN/İSTANBUL
Tel. (0212) 637 04 11
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: HANDE ÇETİN ONGUN

1983, Balıkesir doğumlu. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. 2004'ten itibaren editör, çevirmen ve redaktör olarak pek çok kitap, dergi ve araştırma projesinde görev aldı. Ahmet Rasim'in *Şehir Mektupları*'nı ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Kesik Baş*, *Evlere Şenlik - Kaynanam Nasıl Kudurdu* adlı eserlerini günümüz Türkçesiyle yayına hazırladı. Halen aylık bir derginin yazı işleri müdürlüğünü yapmakta ve eski harfli metinlerin günümüz Türkçesine aktarılmasına yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 81

Anı

Gecelerim

AHMET RASİM

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Hande Çetin Ongun

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Ahmet Rasim 1865'te İstanbul'da, Fatih'in Sarıgüzel semtinde doğar. Annesi Nevber Hanım oğlunu tek başına büyütür. Reşat Ekrem Koçu'nun da vurgu yaptığı üzere o dönem "muhit, büyük bir muharrir olarak doğan bir çocuğu, sokaklarında uzun zaman oynatıp yetiştirebilecek kudrette"dir. Alabildiğine haylaz ve kendi deyimiyle "aklıevvel" olan Ahmet Rasim de sokakta oynayarak büyüyen şanslı çocuklardan biridir. Annesi evlerinin geçimini dikiş dikerek sağlayabilse de yazarın çocukluk anılarını kaleme aldığı *Falaka*'da[1] geçim sıkıntısının pençesinde bir hayatla değil; kadınların –Nevber Hanım, sütnine ve Dilfeza Kalfa'nın– çekip çevirdiği bir evde büyüyen ele avuca sığmaz bir çocuğun gözünden, zamane âdetleri, batıl inançları, mahalle mektepleri, oyunları ve eğlenceleriyle 19. yüzyıl İstanbul'unun gündelik hayatının capcanlı tasvirlerini okuruz.

Şanslıyız ki Ahmet Rasim, hayatının farklı dönemlerini kıvrak kalemiyle yazdığı anı kitaplarında ölümsüzleştirmiştir. İlk defa 1895'te, daha sonra da 1898'de kitap olarak basılan *Gecelerim*,[2] yazarın çocukluğundan birkaç hatırayla birlikte ilk gençliğinin ve yetişkinliğinin izlerini; yatılı okul için evden ilk ayrılış, ilk aşk kıvılcımları, ilk yazarlık denemeleri, ilk babalık tecrübesi gibi köşe taşlarını taşır. Belki de bu yüzden, henüz

1 Ahmet Rasim, *Falaka* –Günümüz Türkçesiyle, Haz. Hande Çetin Ongun, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019 (İlk baskı: İstanbul, 1927, Hâmid Matbaası.)

2 Ahmet Rasim, *Gecelerim [Hâtıralar]*, İstanbul, 1312 [1895], Âlem Matbaası; İstanbul, 1316 [1898], Babıâli Caddesi 38 No'lu Matbaa.

otuzlu yaşlarının başında bastırdığı bu hatıratın girişine, "Bu kitap küçüktür fakat mazimin sönmeye yüz tutmuş hatıralarından bence en kıymetlilerini içerdiği için benim gözümde yeri ayrıdır," notunu düşmüştür.

Eğitim hayatı Sofular'daki mahalle mektebinde başlayan, sonra da Kırkçeşme'de Tezgâhçılar, Haydar'da Çukurçeşme ve Sarıgüzel'de Hâfız Paşa mahalle mekteplerinde okuyan Ahmet Rasim 1876'da yetim Müslüman çocuklarının okuduğu Darüşşafaka Mektebi'ne yazdırılır. Darüşşafaka Mektebi, 19. yüzyıl Osmanlı eğitim hayatına damgasını vuran kurumlardan biri olduğu kadar, yazarın hayatına verdiği yön ve kattığı değerler sayesinde sadece *Gecelerim*'in değil, tüm hatıralarının en dikkate değer mekânlarından biridir.

Açılışı 1873'te yapılan mektebin o zamanki binası, Haliç ve Boğaz girişine hâkim bir tepe üzerinde, Sultan Selim ile Fatih camileri arasındaki bölgede inşa edilmiş ve binanın planları, Dolmabahçe Sarayı mimarı Ohannes Balyan'a özel olarak yaptırılmıştır. Osmanlı'nın ilk modern eğitim kurumları arasında sayılan Darüşşafaka'nın ders programında, Osmanlı Devleti'nin yurtdışında açtığı ilk ve tek okul olan Mekteb-i Osmani'nin müdürlüğünü de yürütmüş Sakızlı Ahmet Esat Paşa'nın Paris'ten getirdiği, Fransa'daki asker yetimlerinin eğitimine mahsus okulların programı esas alınmıştır.

Darüşşafaka'nın temel kurallarından biri, yeni kaydedilen bir öğrenciyi eğitimin ilk üç ayında velisine göstermemektir. Hem *Falaka*'da hem de *Gecelerim*'de, bu kuraldan habersiz küçük Rasim'in annesinden ilk defa bu kadar uzun süre ayrı kalışının üzüntüsüyle baş başa kalırız. Ancak *Gecelerim*'in sayfalarında ilerledikçe karşımıza, "İnsan neyle uzlaşmaz ki ayrılığa alışmasın? Ben de alıştım. Validemi ayda bir defa görmek, hep görmek kadar sıradan kaldı. Seneler geçti. Ben altıncı sınıf oldum," diyen delikanlı Rasim çıkar.

Bir Ağustos günü 77 numarayla kaydedildiği Darüşşafaka Mektebi'ni Haziran 1883'te, üçüncü devre mezunları arasında birincilikle bitiren "Sarıgüzelli Rasim Efendi", "Sekiz sene! Benim için pek uzun geldi. Kapıdan çıktıktan sonra bir kere arkama dönerek o koca binaya baktım. İri pencereleri, geniş

merdivenli kapıları, ağaçlı yolları gözümde tüttü. Bana hoş göründü. [...] Bilmeyerek girdiğim o kapıdan bilerek çıktım," der ve annesinin evine koşar: "Gururlu tavrımı bozmayarak validenin yanına girdim. Elini öptüm. Titrek bir sedayla dedim ki: 'Anne! Yüzünü kara çıkarmadım. Şimdi rahat ol.'"

Ders programıyla dönemin Maarif Nezareti'ne bağlı okulların çok üstünde bir eğitim veren mektep, "Darüşşafaka terbiyesi" denen disipliniyle de diğer mektepler tarafından örnek alınır. Ahmet Rasim'in deyişiyle, "yeni bir hayat" kurmuş olan bu yatılı mektebin öğrencilerinin şehirde parmakla gösterilecek kadar taraftar kazanmasında ise Batılı eğitim modelinin İslam dininin gereklerine uydurulmuş olması etkilidir. Ahmet Cevat Paşa'nın sadrazamlığı döneminde (1891-95) Darüşşafaka mezunlarının Posta ve Telgraf Nezareti ile Rüsumat (Gümrük) İdaresi'nde çalışmaları konusunda bir irade çıkarılmış; Darüşşafaka da ders programlarında değişiklikler yapıp mezunlarının bu kurumlara memur olarak alınabilmesi için fenn-i telgrafiyye veya vergiyle ilgili dersler eklemiştir.

Ahmet Rasim de pek çok Darüşşafakalı gibi, mezuniyetinin ardından Posta ve Telgraf Nezareti'ne memur olarak girer. Ancak gönlü memuriyette değil, gazetecilikte ve yazarlıkta olduğundan memuriyet yaşamı çok uzun sürmez. Posta ve Telgraf Nezareti'nde çalıştığı dönemde, mektepten beri sevdiği, hikâyelerini ve tarih kitaplarını takip ettiği Ahmet Mithat'ın gazetesi *Tercüman-ı Hakikat*'e "Yolcu" başlıklı bir çevirisini gönderir. *Gecelerim*'de bir hafta boyunca yazıp yazıp bozduğunu, en nihayetinde güzel bir zarfın içine yerleştirip üzerine "Mithat Efendi Hazretlerine" cümlesini yazdığını ve binbir heyecan içinde matbaaya gidip çeviriyi elden teslim ettiğini anlatır. Aynı olaya *Muharrir, Şair, Edip*[1] isimli eserinde de yer verir: Önce Beyazıt'taki kitapçı ahbabı Kirkor'a okuduğunu, onun da teşvikiyle, "Darüşşafaka'dan mezun: Ahmet Rasim" diye imzalayarak zarflayıp matbaaya bıraktığını söyler. Geleceğin baş yazarı, "Şehir Mektupçusu", matbaa hayatına ilk adımını bu çeviriyle

1 Ahmet Rasim, *Matbuat Hatıralarından: Muharrir, Şair, Edip*, İstanbul, 1342 [1924], Kanaat Matbaa ve Kütüphanesi.

atar. Gazetede ismini görmesi üzerine hem kendisinin hem de annesinin duyduğu heyecanı, gururu ve sevinci anlattığı satırlar, tekrar tekrar okunmaya değerdir.

Ahmet Rasim, *Falaka*'da mahalle mektebine başlamasından Darüşşafaka Mektebi'ne girmesine kadarki dönemi büyük bir oranda olayların tarihsel sırasına bağlı kalarak anlatır. *Falaka*'dan neredeyse otuz beş yıl önce, otuzlu yaşlarının başında kaleme aldığı *Gecelerim*'de ise farklı zamanlar ve mekânlar arasında gidip gelir: Yetişkinliğindeki yaz akşamlarından birinde Marmara'nın ufkunda günbatımını izler; sekiz dokuz yaşında kaytardığı için kalfa tarafından yakalanıp hoca tarafından falakaya yatırdığı mahalle mektebi günlerine döner, oradan Darüşşafaka'ya yatılı girip her gece rüyasında gördüğü annesine duyduğu özlemi hatırlar. Delikanlılığında bir bahar günü hülyalar içinde Fener'de dolanır; ardından yanında uyuyan çocuklarından birini öperek uyandırırken "cihana ümit etmenin cefasını çekecek, babası gibi büyük bir girdabın içinde dönecek birini getirdiğine" üzülür. Sofadaki saatin vuruşlarından geceyarısı olduğunu anlayıp uykusu kaçtığında, o zamana dek yazdığı hikâyelerin kahramanları teker teker hatırına gelir. Bir anda bütün gece sözlükler, hokkalar ve kâğıtlar arasında çevirisini düşünürken sonraki bir anda Galata'dan Silahtarağa'ya uzanıp mehtabı izler. Sonra bir an kendisini yine evinde, sabahın sessizliği içinde bulur, çocuklarının etrafa saçtığı eşyalarına bakıp gülümser.

Gecelerim'de yalnızca bir yazarın değil, bestekârın da doğuşuna tanıklık ederiz. Darüşşafaka'daki bestekâr Hoca Mehmed Zekâi Dede'den ilk musiki derslerini alan, ileriki yıllarda katıldığı çeşitli musiki toplantılarında bestekâr Şevki Bey, Kemanî Tatyos Efendi ve Kemençeci Vasilaki gibi devrin ileri gelen musikişinaslarıyla tanışıp dostluklar kuran ve güfteleri de kendisine ait altmış beş kadar şarkı besteleyen Ahmet Rasim, henüz on yedi yaşını sürdüğü bir bahar mevsiminde, halasının evinde yatıya kalır. Hıdrellez'e denk gelen bu misafirlikte, evin diğer konuklarından bir genç hanıma kinaye edercesine, Hacı Arif Bey, Nikogos Ağa veya Dede Efendi gibi bestekârların çeşitli makamlardaki eserlerini icra ettiği bölüm, ileriki yıllarda sade-

ce yazar ve gazeteci olarak değil, bestekâr olarak da haklı bir şöhrete kavuşacak olan Ahmet Rasim'in gençliğinde de musiki konusundaki merakını ve yetkinliğini gözler önüne serer.

Falaka'da olduğu gibi *Gecelerim*'de de son sözü yine Koçu'ya bırakmakta; hatta onun söylediklerini bir kez daha tekrarlamakta fayda var: Ahmet Rasim, "renkli tasvirleri, orijinal üslubu ve tipik bir İstanbul çocuğunun kıvrak zekâsı, ince zevkleri ve pürüzsüz, şakrak dili ile yaşadığı devri kendisi de dâhil olduğu halde nisyandan (unutulmaktan) kurtaran ölmez adamlardan biridir." Onun devrini, hayatını, İstanbul'unu yine bizzat onun kaleminden okuyabildiğimiz için şanslıyız.

Hande Çetin Ongun

Bu kitap küçüktür fakat mazimin sönmeye yüz tutmuş hatıralarından bence en kıymetlilerini içerdiği için benim gözümde yeri ayrıdır. Hayatta dönüp geçmişe bakmanın ne derece kıymetli olduğunu bilenler ifademi onaylar.

Gecelerim, fikir mahsulü değildir, yaşanmıştır. Zaten içeriği bunu açıkça ispat edecektir. Şu kitap hayatımdaki gecelerin en masum parçalarını içerir. Onun için diğerlerinden ayırdım.

Ahmet Rasim

Gece, benim en sevdiğim zamandır. Ta günbatımından itibaren hissiyatımda bir yenilenme meydana gelir. Garipseyerek sevinirim. Bazen bakışlarımı batının gittikçe hazin, karanlık, renk renk görünen ufuklarına diker, neredeyse gözümü kırpmaksızın bir zaman kadar o halde dururum. Bilmem lodos havalarında mı olur? Güneş ateşten bir tepsi, hayır, son derece kızgın yuvarlak sac parçası gibi kızarır. Hava bu kızarıdan etkilenerek güneş kursunun çeperinden itibaren bir şeffaflık gösterir, ufukta serseri birkaç bulut varsa onlarda ışık tayfının renkleri birkaç türlü görünür. Bazen ateşten bir ışık demeti doğudaki evlerden birinin camından koparak şenlik geceleri tel üzerinden hızla kayan fişek gibi batıya kadar koşar, birdenbire yok olur. Bu bir ışık oyunuysa da beni de sevindirir. Hazzederim. Sarı sarı parıltılar da çıkar, bu parlayış pek o kadar hoşuma gitmez. Öyle zaman olur ki batıda renk, kandil kandil iniyor[1] gibi görünür.

1 Kandil, Osmanlı'da sadece bir aydınlatma aracı olarak değil, şenliklerde, dini günlerde, bayramlarda etrafı donatan bir ışık ve süs aracı olarak da kullanılmıştır. Camilerde, Ramazan ayında kurulan mahyalarda, taklarda da kullanılan kandilin bir de "kandil uçurtmak" denilen özel bir eğlencesi vardı. Kandilin mahya kurulan camilerin minarelerinden avluya indirilmesi için kullanılan bir tabirdir. Kandil uçurtulacak ipin bir ucu minarenin şerefesine, öteki ucu da cami avlusunun şerefe hizasına gelen bir iki metre yüksekliğinde bir yere bağlanır. Uçurtmacı da teravih namazından sonra kandil uçurtmaya başlar. Minareden peş peşe salıverilen kandiller aşağıya doğru iner, ışık oyunlarıyla çok hoş bir manzara meydana gelir, halk seyretmek için cami avlusunda toplanırdı. Karanlıkta kandillerin minareden inişi yıldız kaymasını andıran bir görüntü yaratırdı. Kandil kandil inmek tabiriyle kandilin yarattığı bu ışık oyunlarının kültürel bir imge olarak dilimizde yerleştiği anlaşılıyor.

Parça parça bulutlar birer yansıma harikasına dönüşür. Bana hayalperest olma diyorlar. Bu manzaralara dayanılır mı? O yosma havailere güç mü yeter? Ta oraya kadar fırlayıp aralarında bulunmayı isterim. Fakat toprak, o uğursuz çekimiyle tabanlarımdan asılır. Yerimden kıpırdayamam.

Bakışım yorulmaz. Yalnız dalar, şaşılar. Gözümün önünde ufak, on kuruş gibi yuvarlak, kırmızı, mavi, yeşil, sarı renkler uçar. Biri yok olur, on tanesi belirir. O manzaradan başkasını göremem. Görmek neye yarar? Hissetmeliyim. Bu bana yeter. Fikren bir şey düşünemem! Ne kadar rahatlarım. Düşünmek! Ah! Bu kafa kadar belaya uğrayan var mı? Uykuda bile rüya halinde olarak beni işgal eder. Kâh sevinirim kâh ağlarım.

Zaman ilerledikçe güneş de bir dağın arkasına doğru inmeye başlar. Tepeler kızarır. Parıltı görüşe engel olmasa insan oradaki doğal eserleri tüm ayrıntılarıyla görecek. Bazen iki üç bulut sırt sırta dizilir, bir hayvan şeklini alır. Sanki müteredditbir ressam, elindeki fırçasıyla o havai zemin üzerine bir şeyler resmetmek istiyor da yapıp bozuyormuş gibi türlü türlü şekillere girer.

Genellikle yazın böyle akşamlarda deniz kenarında bulunurum. Marmara, en çok sevdiğim havzalardandır. Dalarım. Ufak bir dalgası, ayağımın altındaki sahilin oyuklarından birine girer, çıkar. Sert, hani ya koyu bir sıvı içinden hızla çekilen maddenin dışarı çıkışının ardından işitilen seda gibi bir ses işitirim. Bu ses birbirini takip eder. Bazen sağlam kayalara çarpar, çatırdar. İnce, toz gibi damlalar saçarak geri çekilir. Kâh zirvesi dağınık, düzensiz, inişli, yokuşlu bir su tabakası fırlar, ayaklarımı ıslatır.

Bazen kumsal bir sahilde bulunurum. O zaman dalga başlangıçtaki süratini yaklaştıkça kaybederek kızgın kömür üzerine su dökülüyormuş gibi yanıma gelince söner. Ufak birkaç çizik ortaya çıkar. Kâh denizde bir dalga bulunmaz. Adi güvercin kanatları üzerinde görülen dairemsi çizikli hareler peyda olur.

Ben bakışlarımı ufuktan çektikçe bu değişimi görürüm. Sevinirim. Kalben üzüntüye kapılırım. Üzüntüm büyür. Galiba yüzümde de birbirine zıt hissiyatın izleri görünür. Güler gibi ağlarım. Yok, ağlar gibi gülerim. Ah! Tarif edemedim.

Güneş biraz daha batar, ortalık az daha kararır. Ateşten yarım bir daire olur. O dağılmış renkler değişir. O bulutlar başka

şekle girer. Marmara'nın ufuk tarafları yeşilimsi bir seviye gösterir. Bazen bakır gibi kırmızılaşır. Dalgalar kırmızı sepya boyanın koyu, ezilmiş kümesi gibi yürür. Sert havalarda bu manzara bulunmaz. Bulunsa insan pirinçten zırh giymiş bir ordu sayacak.

Kuşlar! O semavi varlıklar! Göz kamaştıran bir şimşek gibi süratle kâh küme küme kâh iki üç arkadaş oldukları halde uçup geçerler. Bazen yuvasından ayrı düşen biri, bağıra bağıra kanatlarını çırpar. Bilmem o zaman havada ne oluyor? Renk, akışkan gibi bir hale mi giriyor? Yoksa yansımadan mı? Elbette ondan olacak. Kanatlardan da renk uçar. Fakat çok sürmez. O uçucu renk de kaybolur.

Ne fayda? Ben onlara bakayım derken güneş hilal kadar kalır. Artık tefekküre dalma vakti geliyor. Artık gündüzün velvelesi bitiyor. Artık gecenin karanlığı arasında kalıyorum. Ayastefanos Feneri[1] soluk ışığıyla dönüyor, bir İngiliz şilebi direğine kırmızı fenerini çekiyor. Gece oluyor. Oldu bile. Artık güneş görünmüyor, battı. Yalnız ışıklı eteğinden bir huzme dağın orasından; o güneşin battığı yerden, o renk cümbüşünden semaya doğru uzanır. Neye yarar? Devam etmez ki. Yavaş yavaş dağılır. Ta orada ışık kaynıyor gibi, hayır hayır, kaynarken soğuyor gibi bir hal gösterir. Bir saniye, pek az, bir dakika kadar durur. Yalancı birkaç parıltıdan sonra biter. Geride hafif bir ışık kalır. Oraları da kirli mavi renge girer. Sema seviyesinde bir tarafı koyu, diğer tarafı açık bir siyahlık oluşur. O karanlık renk daha da saçılarak karışır. Her taraf bir olur. İşte gece.

Ben yine gözümü o ufuktan ayırmam. Bir şey bekliyormuşum gibi yönelip kalışımı bozmam. Fakat beş on dakika sonra usanırım. Dalgalar; cilalı zift yığınları gibi parlayan dalgalardan bıkarım. Yavaş yavaş ikametgâhıma doğrulurum.

---

1 1856'da Yeşilköy (Ayastefanos) Burnu'nda inşa edilen Ayastefanos Feneri, Marmara Denizi'nden İstanbul Boğazı'na doğru girecek gemilerin Boğaz giriş rotalarını tespit etmek için gördükleri ilk fenerdir.

Geceler! Benim çaba, gayret ve mihnetle geçirdiğim hayata şahittir.

Karanlık, beynimi aydınlattı. Bunu biraz siz de düşünün. Beni haklı bulursunuz.

Daha küçüktüm. Henüz sekiz dokuz yaşında vardım. Ana yavrusu. Ah! Anamı pek severim. Benim hem babam hem de en büyük velinimetimdir. Onun el dikişi dikerek beni beslediğini bilirim. Ben afacan... Zavallı kadın, yaşamını istila eden fakirlik belası arasında komşulardan da azar işitir. Benim için onu azarlarlar. Ya birinin çocuğunu döverim ya top oynarken camını kırarım. Mektepten kaçarım. Bir kere kaçtım mı artık haftalarca gitmem. Gitsem dayak var. Bu korku beni tiril tiril titretir. Sabahleyin kalkarım. Güya mektebe gidecekmişim gibi hazırlanırım. Sepetime yemeğimi koyar, cüz kesemi[1] boynuma takar, elime iki veya bir bakır onluk verir. Bazen, "Oğlum, Rasim! Dünyada iki dalım var: Biri sen, biri Yusuf.[2] Fakat o babasının yanında. O zengin. Bak ben fakirim. Oku, adam olmaya çalış. Yavrum! Ben de ölürsem sen sonra sefil kalırsın. Yaramazlık etme. Beni üzme. Ötekinden berikinden söz işittirme. Sonra hırpalanıyorsun. Zaten dayak yemekten kuru kemik kaldın..."

1 Eskiden mahalle mekteplerinde (ilkokul) okuyan çocukların Kuran ve kitap cüzlerini (parçalarını) mektebe götürmek için boyunlarına astıkları, çanta işlevi gören, deriden veya kumaştan yapılmış sırma işlemeli kese.

2 Yusuf, Ahmet Rasim'in üvey kardeşi; annesi Nevber Hanım'ın ilk eşinden olan oğludur.

tarzında nasihat verir. Fakat kim dinler? Ben dalkavuk, ikiyüzlü bir çocuk. Fakat yalnız valideyi, ceviz oynarken mahalle çocuklarını aldatırım. Hiç hoca kanar mı? O korkunç falaka,[1] üzeri yağlı gibi parlak duran değnek, tabanlarıma indikçe bana cihanı zindan eder. Okumak mı? Benim yediğim dayaklar hep onun yüzünden değil mi? Şehzade Camii avlusundan iyi mektep olur mu? Ceviz, topaç, esir almaca, saklambaç; Vefalı çocuklarla kavga, birdirbir, uzuneşek, kaydırak, kızak, kartopu patırtısı; ihtiyar cami hademesiyle alay, mezarlıktaki ağaçlara çıkıp ötekine berikine kozalak atış, macun çevirme, eşeğe binerek meydanda gezme, çukura ceviz atma, çırpma gibi oyunlar varken Amme cüzünü[2] kim bitirir? Ben cami avlusunda bu kadar oyun öğreniyorum. Yetmez mi?

Evden çıkar çıkmaz valideye gösteriş olsun diye mektep tarafına doğru giderim. Oradan bir tarafa sapar, cami avlusuna kendimi dar atarım. Akşama kadar oynarım. Yemeğim var. Param da var. Elverir. Cumartesi günleri zenginlik zamanımdır. Zira valide hocaya altmış, kalfaya[3] kırk para[4] gönderir. Yirmi de bana verirse tam üç kuruşum olur ki o zaman için büyük bir servettir. Hoca yüzümü görmez ki haftalık alsın.

Bir gün camide oynuyordum. Ağır bir el kulağıma yapıştı. Ben arkadaşlarımdan biri çekiyor zannıyla, "İtme, dönersem vururum!" diyerek elimdeki cüzle nişan almaya devam ederken bir sille ensemde patladı. Yüzükoyun düştüm. Bir de ne göreyim? Kalfa! Ne?

Hayatım çekiliyor zannettim. Öteki çocuklar hep bana bakıyor, ağlayamadım. Adamcağız cellat gibi durmuş bakıyor, benim de burnumdan zırıl zırıl kan akıyor. Kalfa attığı toka-

---

1 Ceza olarak ayak tabanlarına vurmakta kullanılan, ayakları uygun bir durumda sıkıştırıp tutan kalınca bir sopa ile bunun iki ucuna bağlı bir ipi olan cezalandırma aracı.

2 Eski eğitimde temel aşamalardan biridir. Öğrenci elifbayı (Arap alfabesini) söktükten sonra Kuran'ın son cüzü olan Amme'yi okuma talimine başlar.

3 Kalfa Muallim (hoca) olmadığında sınıfı idare eden kişi, muallim yardımcısı.

4 Osmanlı'da liranın yüzde biri bir kuruş, kuruşun kırkta biriyse bir paraydı. Dolayısıyla kırk para bir kuruş etmektedir.

dın ehemmiyetini anladığı halde yine o zalim tavrıyla sert sert, "Haydi mektebe!" dedi.

Cüz kesemin içindeki cevizlerle beraber yürüdüm. Mektebe yaklaştıkça korku arttı. Çocukların o kadar velvelesi arasında hocanın değneği şakırdıyor, yine o kendini işittiriyordu. Bittim, takatim kalmadı.

İçeri girdik. Ben daha girer girmez falaka da indi. Ayaklarımı çıkardılar. Herkes suspus!

Ben bayılmışım, ayılmışım. Eve gideceğim. Yürüyemiyorum, tabanlarım yaralı. Güçlükle gittim. Valide de beni bekliyor, o da işten haberdar, meğer bu belayı başıma getiren oymuş. Hamama gidecekmiş, beni mektepten almaya gelmiş, bulamayınca kalfaya söylemiş. O bela da geldi, beni buldu.

Valide benim dayak yediğimi biliyor ya, dövmedi. Yemeği yer yemez uyudum. Fakat dayak ta canıma işlemiş olmalı ki inliyormuşum. Kadının merakı artmış. Ayaklarıma bakacağına yüzüme bakarmış. Ben o geceyi inleye inleye sabah ettim.

Hamama gittik. Valide az kalsın bayılacaktı. Ben de şaşırdım. Tırnaklarım mosmor! Kan oturmuş, kestikçe kan fışkırıyor. Annem ağladı. Bir daha o mektebe yollamayacağına dair yemin etti.

Valide kapıda, ben içeride kaldım.

Artık Darüşşafaka'ya[1] kaydedilmiştim. O dayak patırtısından sonra valide beni mektebe götürdü. İlmühaber aldık. Mahalleden kimsesiz olduğuma dair bir kâğıt çıkartarak mektep müdürüne verdik. Tam ağustosun on yedinci günüydü. O biricik eğitim yuvasında beni soydular; bir gömlek don, keten giysi, kırmızı fes, bir de lapçın[2] verdiler. Giyindim. Bahçeye fırladım.

Bir alay çocuk. Oynuyorlar. Ben durur muyum? Yarım saat içinde cümlesine alıştım. Beş altısının adını bile öğrendim. Hüseyin, İhsan, Mehmet, Reşit, Raşit, Ali, Fahri, Salih, hep bunlar benim arkadaşım. Fakat burada da birisi var. Bir mi ya! Beş altı kişi var. Bize nezaret ediyorlar. Arif Ağa gözetmenimiz. Naki Efendi[3] müdürümüz. Fazla haşarılık olmayacak, derhal kaş

1 İstanbul'da 1873 yılında öksüz ve yetim çocukları okutmak için Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye (sonradan Darüşşafaka Cemiyeti adını almıştır) tarafından kurulan ve halen Maslak'taki kampüsünde faaliyet gösteren yatılı okul.

2 Tabanı meşinden olan, kaytanla bağlanan mest.

3 Ali Naki Efendi (1836-1923): Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiye'nin, dolayısıyla Darüşşafaka'nın kurucularındandır. Bir eğitimci olarak pek çok kurumda öğretmen ve müdür olarak çalışmış, en yaşlı üyesi olduğu Meclis-i Mebusan'da geçici başkanlık yapmıştır. Ahmet Rasim *Falaka*'da onu şöyle anlatır: "Naki Efendi isminde bir müdür. 'Geliyor' denildi mi nefeslerimiz tutuluyordu. Bereket versin ki Arif Ağa adında, halim selim bir gözetmenimiz vardı. Burada müdür sert, muavinleri yumuşaktı." (Ahmet Rasim, *Falaka* –Günümüz Türkçesiyle, Haz. Hande Çetin Ongun, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.)

çatılıyor. Bu iyi. Dayak yok. Hele o mektepten kurtuldum. Gık desem koca sopa başıma iniyordu. Burada öyle şey yok.

Ben valideyi unuttum. Akşama kadar o geniş, çiçekli, düzenli bahçede oynadık. Bir düdük sesi! Kim aldırır. Çocuklar çalıyor. O ne? Herkes toplandı, sıraya dizildi. Ben de onları taklit ettim. Bizden bir sene evvel giren efendilerden biri bizi tabur haline koydu. Büyük bir gururla, "Tabur ileri, arş!" dedi.

Yürüdük. Doğru musluklara. Yine o efendi bize abdest almayı öğretti. Aldık. Herkes havlularına silindi. Yine tabur olarak "arş" kumandası üzerine bir merdiven daha çıkarak camiye geldik. Bizi sırayla oturttular.

Ben biraz namaz kılmayı biliyordum. Validem öğretmişti. O her zaman kılar. Fakat ikindi namazında kaç rekât kılınacağını bilmem. Taklit ederek kıldık. Çocukluk bu! Bir de mihrabın yanına sarıklı bir adam oturmasın mı! Titreme yine başladı. Burada da mı hoca var? Yine kalfa, değnek benimle beraber mi? Mümkün değil, ölürüm. Bu mektebe de devam etmem. Meğer o zat imammış. Neyse namazı kıldık. Bir düdük daha! Yine tabur olduk. Arş! Yürüdük. Yemekhaneye geldik, işte burası iyi. Böyle mektep olmaz. Yemek var, oyun var, giysi var, arkadaş var.

Ben hâlâ akşamüzeri eve gideceğiz zannediyorum. Meğer kalacakmışım. Akşam suları kararmıştı. Arkadaşıma dedim ki:

"Sen eve gitmeyecek misin?"

"Hangi eve?"

"Kendi evine."

"Artık biz eve gidecek miyiz ya!"

"Vay... Burada mı kalacağız?"

Zavallı boynunu büktü. Hazin bir edayla dedi ki:

"Burada kalacağız."

Ay!.. Bu korkunç! Ben anamı isterim. Olmaz. Gündüzleri neyse. Geceleri ben o kadim dostumun yanında bulunmalıyım. Tahammül edemem, ağlarım. Ağlar mısın? Al sana hocanın suratından ekşi bir surat daha! Burada ağlarsan dövecekler. Ötede döverek ağlatıyorlardı. Birbirinin zıddı ama ikisi de acı.

Gaz lambaları yandı. Ben de hasret acısıyla yandım. Anamın o güzel, bana her türlü himayeyi gösteren yüzü gözümün önün-

den geçiyor, sözlerini işitiyor gibi oluyordum. Ah! O sevgiyi nasıl anlatayım. İki defa falaka yiyeyim, annemi göreyim. Yirmi defa kalfa kulağımı çeksin, ben annemin yanında bulunayım. Düşünmeye başladım. O zaman ne düşünebilirim? İnsan hayatın hiçbir devrinde düşünmekten geri kalmıyor. Görünüşe göre tefekkür insan ruhunun gıdasıymış. Ben de o zaman içimdeki sıkıntıları düşünüyordum. Annemi hatırlayarak, korkumdan için için ağlayarak kapıldığım bu mahrumiyetin üzüntüsüne çare arıyordum. Kaçayım. Nereye? Boyumun beş misli yüksek duvarlar, üç boyumda kapılar benim ufak bacaklarımın sıçrayışına karşı İskender Seddi gibi duruyor. Bu öteki mektebe benzemiyor. "Helaya gidiyorum," der, fırlardım. Yirmi yirmi beş hizmetçi var, gözetmen var, kapıcı var. Hem gece... Korkarım. Ah! O korktuğum gecelere sonra alıştım. Onlar benim sevincimi, kederimi, gazabımı, kendi nefsime karşı isyanımı, maneviyatımdaki kötülüğü, rezaletimi, mihnetimi gördüler. Beni eğlendirirken ağlattılar fakat hiçbir zaman mihnetimi dağıtmadılar.

Sade düşünen ben miydim? Sınıfın hepsi benim halimdeydi.

O gece, otuz üç masum, ayrılık acısıyla kalpten ağlıyorduk. Yalnız birbirimizin kulağına erişen o hazin iniltiler, garip çınlamalarla birleşerek kalpten kalbe çarpıyordu. Otuz üç günahsız ağız bir anda "ana" diyerek, o kadar göz sevdiği çehreyi görerek, o kadar kalp şu tüketen sefaletin yarattığı mahrumiyetle içlenerek duruyordu. O çocuk sürüsü fısıltı arasında yürüyor, benim gözlerim annemin odasını ziyaret ederek onu dikişiyle meşgul görüyordu.

Acaba beni arıyor muydu? O şimdi yalnız. Ben olsam eğlendirirdim. Ettiğim yaramazlıklara bu kadar pişman olduğumu bilemem. "Uslu uslu oturaydım beni bu mektebe vermezdi," diyerek kendi kendime kızıyordum. Bir düdük daha! Haydi yatsı namazına!

Namazdan çıkar çıkmaz merdivenlere tırmandık. Ta üst kata çıktık. İri iri odalar, sıra sıra karyolalar... Zabitin[1] biri hepimize ayrı ayrı yataklar gösterdi.

---

1 Subay. (O dönem Darüşşafaka'daki öğretmenlerin pek çoğu subaydı.)

Soyunduk yattık. Bir türlü uyuyamadım. Yerimi yadırgadım. Yorganı çektim, boğuluyorum zannettim. Fakat ne çare? Ağlayacağım. Artık dayanamadım, boşandım. Bir gözetmen derhal başıma dikildi. Beni teselli ediyor, yarın anneme göndereceğini vaat ediyor. Ağzımdaki tatlılık ne? Bir öksürük şekeri! Fena değil. Ben hem gözümden yaş akıtıyorum hem de o şekeri geveleyerek onun vaadine kanıyorum. Yarım saat sonra uyumuşum.

Birden uçurumdan uçar gibi düştüm. Vücudum tahtalar üzerine şiddetle çarptı. Acıdı. Zaten ayrılık acısı yetmiyormuş gibi bir de bedenen acı çekiyorum. Karyolaya alışmamışım. O yanıma bu yanıma döneyim derken aşağıya fırlamışım. Derhal bir hizmetçi koştu. Beni kucaklayarak yatağıma yatırdı.

Ah! O gece! Uyuyacağım da yine düşeceğim diye sabaha kadar gözümü kırpmadım.

Tam doksan gece ben mektebin o kalın duvarlı, iri pencereli, düzenli koğuşunda yalnız yattım.[1] Hemen her gece rüyada annemi görürdüm. Bu sevgili yüzü görmek, ister hayali olsun, yine beni teselli ederdi. Manen, hissen onu ziyaret ederdim. Onunla konuşur, onunla sevişir, onunla eğlenirdim. Kâh ağlaya ağlaya uyanırım, hasret gözyaşlarımın yastığımı ıslatarak soğuk ve nemli bir zemin vücuda getirdiğini görüp çeviririm. Kâh tebessümle kalkarım. Yanaklarımda annemin dudaklarının bıraktığı temasın izini ararım. Bazen birdenbire hislenerek kanıyla, elinin emeğiyle vücuda geldiğim o şefkatli tenin kokusunu alıyormuşum gibi lezzet duyarım. Bu his beni saatlerce düşündürür.

Ana!.. Bu his pek yırtıcı, pek vahşi. Beni eziyor, beni sevindiriyor. Fakat yanımda değil.

Okuduğum kitapta "ana" kelimesini görür görmez titrer, derhal yanımdaki çocukla ana hakkında söze başlardım. O da benim gibi, o da anasını seviyor. Görmek, boynuna sarılmak, ağlayarak öpmek, başını göğsüne dayayarak orada uyumak, oradan ayrılmamak, ona kul köle olmak, onu gücendirmemek istiyor. Ah, bilseniz bu müşterek muhabbet ne kadar dokunaklıdır! Bilseniz o zaman o masum ağzın söyleşinde ne hoş bir tesir bulunur. Ben bunların hepsini hissederdim, hepsini düşünerek kurardım.

1 Ahmet Rasim *Falaka*'da, "Kaydedilen bir öğrenciyi üç ay velisine göstermemek, Darüşşafaka'nın temel kurallarından biriydi," notunu düşer.

Sade ben mi! Hepimiz öyleydik. Bazen çalışma salonunun dışarıyı gören penceresinden sokağa bakardım. Sokağın başında bir kadın durmuş mektebe bakıyorsa herkese haber verirdim. Hepimiz, "Benim anamdır," diye o meçhul vücudu benimserdik. Bir gün cümlemiz birden ağlayarak gözetmeni de hıçkırıklara uğrattık. O sert, katı yürekli zabit, o haşin gözetmen yumuşadı. İki üç saat yanımıza uğrayamadı.

Doksan gece bu! Düşünün, benim gibi ayrılık acısı çeken biri o yaşta ne olur? O zaman bile anamın sözlerini hatırlayarak kendi kendime, "Anne! Fena ettin. Dalının biri kuruyacak," diye kalben ona kinayeler söylerdim. Fakat kim işitecek? Feryat! Feryat mı? O duvarlardan aksetmez. Aksetse daha fena. Zira yine benim kalbime çarpacak değil mi? Ben sükûnet istiyorum, heyecan ve üzüntüden kaçıyorum.

Mektebe girdiğimin ikinci ayıydı. Teneffüshanede oturuyorum. Dalmışım. Galiba ders ezberliyordum. Kapı açıldı. Gözetmen bağırdı: "Rasim Efendi!"

Fırladım. Beni götürüyor. Nereye? Acaba hapse mi?[1] Bir kabahatim yok. Nasıl yaramazlık ederim? Kolum kanadım kırık. Bana hami yok. O yok. Ah, anam yok! O kalbimin sevgilisi görünmüyor. Şimdi büsbütün kimsesizim. O beni döverdi. Fakat beraber ağlardık. O merhametli avutucu beni rencide ettiği halde üzüntüme ortak olurdu. Beni gece koynunda ısıtarak, vurduğu yerleri ovalayarak, sık sık uyandıkça okşayarak, sabahleyin yüzüme gülerek gönlümü alırdı.

Ben şaşkın şaşkın yürüyordum. Aşağı indik. Alt katta bir odaya girdik.

---

1 Ahmet Rasim *Falaka*'da, Darüşşafaka'nın "hapishane" denen bölümü için şunları yazar: "Hapishane denilen yer, alt kattaki malta taşı döşeli büyük, geniş bölüklerden birinin köşesine kurulmuş, küçük, ahşap, dikdörtgen bir binaydı. Bu binanın içinde karşılıklı üçer gözden altı göz, bir çocuğun bacaklarını dikmek şartıyla oturabileceği derecede dar, tepesinde daire şeklinde ufak çapta delik olan altı hücre vardı. Hapse mahkûm olan, buraya hapishane nöbetçisinin eşliğinde getirilir, bu hücrelerden birine tıkılır, kapısı kapanırdı. Bu nöbetçi saat başı gelir, mahpusu abdeste götürür, öğle ile akşam yemeklerinde yarım somun verir, su içirirdi. Buraya girmeye mahkûm olabilmek için kavga dövüş etmek, karşı gelmek, izin günlerini aşmak, firar teşebbüsünde bulunmak gibi suçları işlemiş olmak yeterliydi."

Aman Yarabbi! Gözlerim karardı, aklım başımdan gitti. Orada birisini gördüm. Onu gördüm. O!.. O!.. Hani ya bütün gün ağladığım anam! Orada oturuyor... Onun yanındayım ha! O gelmiş, beni görecek ha! Allah masuma acımış, benim dualarımı kabul etmiş. Bütün gece ağlamalarıma, acı içinde inlemelerime, yüreğimdeki feryada merhamet buyurmuş. Koştum. Ağlaya ağlaya boynuna sarıldım. Gözyaşlarım onun akıttığı gözyaşlarıyla birleşti. İkisi de bir mecradan akıyor, ikisi de bir çehreyi ıslatıyor, ikisi de aynı hararetle o yumuşak teni yakıyor. İkisi de bir kalbin en çok kaynayan pınarından koparak boşanıyor, iki damla his birliği etmişçesine akıp gidiyor. İki göz, birbirinin gözbebeği içinde birbiriyle karşı karşıya geliyor. Ben kendimi onun gözünde, o kendini benim gözümde görüyor. İki ruh, karşılıklı birer ayna kesilmiş, birbirimize bakıyoruz. İki dost ağız, ayrı fakat manen bir söz söylüyor. O bana "Yavrum!", ben ona "Anne!" diyorum. Ne farkı var? Ben annemden ayrı değilim. Ben oyum.

Zabit dayanamamış. Bu manzarayı görür görmez kendini dışarıya atmış. Biraz sonra heyecanımız yatıştı. Beni öptü, okşadı. O, dalında geleceğin latif meyvelerini görmeyi arzu ettiğini söyledi. Çalışmamı, iyi eğitim almamı rica etti. Peki! Çalışırım. Ben onun dediklerini yapmazsam kimin dediğini yaparım.

Bana yemiş getirmiş. Kim yer! Sevdiğim yemeklerden birer parça almış. Onlara kim bakar! Karşımda ruhumun gıdası duruyor. Böyle bir manevi ziyafet varken başka şeyler göze görünür mü?

Ben durmadan yüzüne bakıyorum, durmadan gülüyorum, o da beni durmadan öpüp seviyor, okşuyor.

Bana mendil, çorap, fanila getirmiş. Ya! Artık kış gelmeye başlamıştı. O beni düşünmüş. Hiç düşünmez mi?

Bana sordu: "Üşüyor musun?"

Ben o zaman sobayla yatsam üşüyeceğim. Hiç üşümez miyim? Ben anamdaki canıma can katan sıcaklığı nerede bulurum.

Yine sordu: "Dövüyorlar mı?"

Heyhat! Keşke dövseler. Ben razıyım. O yanımda olsun da ben her mihnete razı olurum.

Yine sordu: "Aç kalıyor musun?"

İştahım yok ki yemek yiyeyim. Açım. Anamın muhabbetine doyamıyorum.

Yine sordu: "Sıkılıyor musun?"

Patlayacağım. Bu sıkışmışlık hissinden kurtulamıyorum.

Nihayet bir saat sonra kalktı. Bana, "Rasim! Yavrum! Seni göreyim, yüzümüzü kara çıkarma. Oku, çalış, ben seni her zaman gelir görürüm. Lazım gelenlerden izin aldım. Beni düşünme. Şu mektepten mezun ol! Ben de rahat öleyim," dedi.

Bir kere daha öptükten sonra ayrıldı. O döner, ben dönerim. O başını sallar, ben de sallarım. Bahçenin yokuşundan çıkarken bir daha bakıştık. Ben yerimde mıhlanmış gibi kaldım. Hep ona bakıyorum. Mektebin o koca, demir kapısı açıldı. O zayıf vücut çıktı. Ağır, ıslık gibi tiz bir sedanın ardından, "Güm!" diye bir şey öttü. Kapı kapandı.

Valide dışarıda, ben yine içerde kaldım.

Bu vakadan sonra tam bir ay geçti. Ben yine hasret içinde kaldım. Validemi göremiyorum. Bir perşembe günü saat on ikide[1] bizi dershaneden kaldırdılar, yukarıya çıkardılar. Yeni kıyafetler giydik. Yeni potinler verdiler. Kaput[2] da var. Acaba ne olacak?

Zabit ihtiyatsızlık etti. "İzne gideceksiniz," dedi. Bugün mü? Bugün ya!

Çıldırmak işten değil. Bir velvele koptu. Bu sevinç gösterisi bizi seyre gelmiş olan müdürü de şaşırttı.

Yine teneffüshaneye indik. Zabit kapıdan bağırıyor:

"Ahmet Efendi!"

Haydi! O gidiyor.

"Hüseyin Efendi!"

O da gidiyor. Daha ağzını açarken hepimiz baştan aşağı kulak kesiliyoruz. Herkes bu kurada öne geçmek istiyor. Kuraya ne hacet! Zaten hepimiz gönüllüyüz. Ana fedaisiyiz. Öyle değil

---

1 Eskiden bugünden farklı olarak "ezani/alaturka saat" sistemi kullanılırdı. Ezani saat, mevsimlere göre, güneşin batışında saatin 12'yi gösterecek biçimde ayarlanması temeline dayanan bir zaman ölçüsüdür. Metindeki saatler anlama kolaylığı bakımından bugünün ölçülerine –yaklaşık olarak– çevrilmiştir.

2 Kalın kumaştan dikilmiş palto.

mi? Vatan, ailenin büyüğü değil mi? Biz onu niçin seviyoruz? Biz onu neden korumaya çalışıyoruz? Böyle sevgilerin tecelli ettiği yer olduğu için değil mi? Böyle karşılıklı hislerin doğduğu mukaddes yer olduğu için değil mi? Vatanını sevmeyene lanet ediliyor. Allah anaya babaya hürmet emrediyor. Of dedirtmeyeceğiz. Yarabbi! Sen benim kusurlarımı affet.

Zabit bağırıyordu. Bir isim daha! Acaba ben miyim? Öyle ya, benim! Benden başka Rasim adlı kimse yok. İlerledim. Bir hizmetçi bana kılavuzluk etti. Müdürün huzuruna çıktık. Lazım gelen tembihleri dinledim. Ertesi gün saat beşte mektepte hazır bulunacağım. Bir temenna![1] Kapıdan dışarı fırladım. Annem orada beni bekliyor. Derhal sarıldım. Aman! Kıyafetler bana pek yakışmış. Artık erkek olmuşum. Asker! Küçük zabit! Minimini mektepli. Potinlerim gıcırdadıkça ayağımın altında taşlar eziliyor zannediyordum. Kaputun düğmelerini özellikle çözdüm. Parlak toka meydanda duracak, üzerindeki mübarek Darüşşafaka ibaresi görünecek. Ben vatanın şefkatine sığındığını göstereceğim. Anamın, hayır, büyük anamın himayesindeyim. Kerem sahibi velinimetimiz padişah efendimiz hazretlerinden itibaren ta halkın her bir ferdine kadar herkes beni himaye ediyor. Bunu alenen ispat etmeliyim. Ben hakikaten mübarek bir ağaç olan vatanın bir dalıyım. Beni yaprak ve meyve basmış halde görmek için milyonlarca kişi lütuf ve kerem dolu bakışlarını bana dikmiş, bekliyor. Acaba şimdi bu himayeyi hak ettim mi? Hayır. Daha hizmet etmeye söz verdiğim için mecburum. İşte bu mecburiyet bana şu nefis ve vicdan tercümesini yazdırıyor. Çocukluk devrimde, gençlik gecelerimde geçirdiğim mesai saatlerini nakledeceğim. Çalışmak! Bu bana ana nasihatidir. Mümkün değil terk edemem.

Ah o gece! Annemle karşı karşıya, yan yana bulunduğum o gece! Ne kadar çabuk geçti. O ziyafet neydi? Bir alay yemek, birtakım yemiş... Komşular geldi. Herkes valideme, "Gözün aydın!" diyor. O da bana bakarak tebessümle, "Çok şükür olsun. Bu yaşına getiren Mevla'ya hamdolsun," diyordu.

---

1 Saygı ya da teşekkür bağlamında hafifçe öne eğilerek sağ eli dizden aşağı indirip doğrulurken yukarı doğru ağza ve başa götürerek verilen selam.

O gece ömrümde en rahat uyuduğum gecelerdendi. O latif uyku, bahtiyarlık içinde bir istirahatten başka bir şey değildi. Fakat yirmi beş otuz saatlik o saadet ne kadar uzar? Ertesi gece ben mektepte yalnız yatıyor, yine o vefakâr dostu düşünüyordum.

Hayat ilerleme yolunda devam ettikçe o saflık kalmıyor. O mazlum eda değişiyor. İnsan başka türlü şeyler düşünmeye başlıyor. O saf kalp, kirli, huzur kaçıran düşüncelerle bulanıyor. O saf pınar kirleniyor. Meşgaleler artıyor. Fena fena düşünceler geliyor. Ben bu değişimlerden uzak kalmadım. Ben de bulandım.

İnsan neyle uzlaşmaz ki ayrılığa alışmasın? Ben de alıştım. Validemi ayda bir defa görmek, hep görmek kadar sıradan kaldı. Seneler geçti. Ben altıncı sınıf oldum. Mezuniyetime iki sene kaldı.

Bir izin günü Kadıköy'de oturan halama gittim. O gece orada kalacaktım, kaldım.

Gece saat on ikiyi geçiyordu.

Odama çekildim. Sabahleyin büyük bir zahmetle giydiğim kıyafetleri derhal birer birer üzerimden atarak gözlerimi sımsıkı kapamaya mecbur eden uykuya dalmak niyetiyle yatağa atladım.

İlkbahar! Gece, gündüzün hararetini dindirdiği halde ben yine birkaç defa döndüm. Fakat fikren meşguldüm. Bu meşguliyet yatağa serildiğim zamandan itibaren bir kat daha arttı.

Ne düşünüyordum? İşte burası söylenmez.

Lakin ne çare? Söylememek de olamaz.

Ben onu seviyordum. O da beni seviyordu.

"O kim?"

Bir zamandan beri hayalhanemde büyüttüğüm bir sevgili. Henüz on yedi yaşındaydım. O gecenin sabahı Hıdrellez gününe

rastladığından Haydarpaşa'da,[1] ötede beride gezmek eğlenmek için bize misafir gelmişlerdi. O zaman benden pek kaçılmadığından[2] kadınların sohbetlerine ben de katıldım. Misafirlerimiz üç kişiden ibaretti. İkisini evvelce tanırım. Fakat birini, hani ya o sonradan sevdiğimi tanımıyordum. O da genç! Uzun boylu, siyah saçlı, çehresi esmer güzellerinde görünen güzellik emarelerinin daha hoş, daha latifine sahip. Gözleri meçhul bir cazibeyle hareket ediyor. Sözleri hafifçe titreyen bir sedanın naklettiği parçalar kadar tatlı. Ya elleri! O kadar ufak ki insan çocuk eli zanneder.

Ben odaya girdiğim zaman o gece kaçan oydu. Sonraları bana hepsinden çok yaklaşmaya başladı.

O gece, benim dalgın dalgın bakışımdan, onun çekingen, mahcup bir şekilde bakmasından başka bir vaka olmadı. Bütün gece uyuyamadım. Onun dışarıya çıktığını zannettiğim anlarda yatağımdan kalkarak, zangır zangır titreyerek kapının önüne kadar gider -mahsus açık bıraktığım için- kenarından bakardım.

Ne fayda?

Sofadaki gaz lambası, oradan geçeni bana kesif bir gölge halinde gösteriyordu.

Ertesi gün ev halkı Haydarpaşa'ya gitti. Ben de akşama kadar, güneşin karşısında, tozların içinde, şimendiferde, Fener'de dolaştım.

Akşam! Ah, o saadet akşamı! Günbatımında, gözümün önünde bulunan o küçük ummanda, evin baktığı o dar kırlıkta gördüğüm manzaralar pek latifti.

Sanki ben ona halimi dökecekmişim gibi şarkıya başladım. Bütün kinayeli şarkılar, misal uşşaktan, "Tutuldu dâm-ı zülf-i

---

1 Haydarpaşa, eskiden geniş çayırı, dereleri ve büyük çınar ağaçlarıyla İstanbul halkının rağbet ettiği mesire yerlerindendi. Özellikle II. Abdülhamit zamanında, Hıdrellez'in birinci günleri gidilip eğlenilen bir yer olarak halk tarafından benimsenmiştir. Bu özel günde Haydarpaşa'ya gidilirken helva kuşhaneleri, dolmalar, peynirli pideler ve daha pek çok yemek hazırlanır; çocuklar mekteplerinden izin alarak gelirdi. Çayır etrafına kurulan çadırlarda sucudan limonatacıya, muhallebiciden oyuncakçıya çeşitli esnaf da yerlerini alırdı.

2 Kaçgöç, Müslüman kadınların erkeklere görünmemeleri, onlarla bir arada bulunmaktan kaçınmaları.

yâre gönlüm";[1] hicazdan, "Sayd eyledi bu gönlümü bir gözleri ahu";[2] hüseyniden, "Serde sevda, dilde gam, sinemde peykân-ı keder";[3] suzinaktan, "Sûzinâk etme beni ey mehveşim"[4]şarkılarını okudum. Arada bir antika gazel: "Bir gonca-femin yâresi vardır ciğerimde / Takdire ne çare bu da varmış kaderimde."[5]

Artık bin türlü cinas, aklımın erebildiği kadar makamlı kinaye, her neyse halimi anlattım ya!

Odaya girdiği zaman tebessüm ediyordu. Öteki misafirlerden biri dedi ki: "Küçükhanım, 'Bülbül ne bu feryad-ı ciğer-sûza devamın'[6] şarkısını istiyor."

"Okudun mu?"

Nasıl okumam? Bangır bangır bağırarak okudum. O da bana kinaye atıyordu. Ben anladım. Arkasından, "Merhamet kıl nale vü feryadıma" şarkısını ben de bastırdım. Oldu gitti.[7]

Bir aralık yalnız kaldık. Fakat benim boğazımı sıkıyorlarmış gibi azap çektim. Hatta söz söyleyemedim.

Gece oldu. Yemekten sonra yine lafa başladık.

İşte o geceydi. Yatakta dönmekten usandım. Hatırıma bir kurnazlık geldi. Köşede duran bir kitabı elime alarak sofadaki büyük gaz lambasını yaktım. Güya okumaya pek hevesliymişim gibi kitabı okumaya başladım. Çare yok! Hala çıkarsa bir bahane bulmalı. Kitap da şeytani fikrime denk düştü. *Şeytan Yadigârları*'ymış.[8] Aman efendim! O sofaya çıkacak da tenhaca göreceğim diye ben kitabın satırlarına uzun uzadıya daldım. Daldıkça merakım arttı, merakım arttıkça okudum. Okudukça

---

1 Bestesi Rıfat Bey'e, güftesi Mehmet Sadi Bey'e ait uşşak makamında şarkı.

2 Hacı Arif Bey'in bestelediği hicaz şarkı.

3 Nikogos Ağa'nın bestelediği hüseyni şarkı.

4 Hacı Arif Bey'in bestelediği suzinak makamındaki şarkı.

5 Dede Efendi'nin bestelediği bayati makamındaki şarkı.

6 Hacı Arif Bey'in bestelediği müstear makamındaki şarkı.

7 Ahmet Rasim sadece gazeteciliği ve yazarlığıyla değil, bestekârlığıyla da tanınır. İlk musiki derslerini Darüşşafaka'da okulun musiki öğretmeni Bestekâr Hoca Mehmed Zekâi Dede'den alan Ahmet Rasim, ileriki yıllarda katıldığı çeşitli musiki toplantılarında Bestekâr Şevki Bey, Kemanî Tatyos Efendi ve Kemençeci Vasilaki gibi devrin ileri gelen musikişinaslarıyla tanışıp dostluklar kurmuştur. Güfteleri de kendisine ait altmış beş kadar şarkı bestelemiştir.

8 Frédéric Soulié, *Şeytanın Yadigârları [Les mémoires du Diable]*, çev. Şemsettin Sami, İstanbul: Mihran Matbaası, 1878.

gözlerim yorulmuş, yoruldukça uyku çökmüş. Öyle ki bir saat sonra ben elimde kitapla o köşede uyumuşum.

"Sofada ha!"

"Ya! Rüyam hülyama yardım etti. Bu talih olmasaydı emelimden iki kat mahrum kalacaktım."

"Acaba o gece çıkmış mı?"

"Bilmem. Çıkmışsa bile işi anlamış, halime gülmüştür."

Sabaha yakın beni birisi uyandırmaya çalışıyordu. Gözlerimi açtım. Bizim hala!

Bana büyük bir hayretle bakarak:

"Geceden beri burada mıydın?" dedi.

Bu sual hakikaten zihnime şaşkınlık verdi. Fakat masumiyetimi izah eden kitabı göstererek dedim ki:

"Pek meraklı roman da, okuyayım diye sofaya çıktım. Uyumuş kalmışım."

"Ne romanıymış o?"

"*Şeytan Yadigârları*!"

Hala bunun üzerine gülerek:

"Babasının oğlu!" dedi.

Daha sonu var. İş bu kadarla kalmadı. Ben meraklı roman dediğime pişman oldum. Zira meraklıymış diye hala onu her gece okutmaya, ben okudukça o tebessüm etmeye devam etti. Bekleyişim de boşa çıktı.

Hapiste yattığım ilk gece hissiyatımdaki uyanışı ve dikkati artırdı.

O gece, ben hapiste bulunduğuma dertlenmiyordum. Orası karanlık değildi. Ben o çocukça sevdayla yanarak onu düşünüyordum.

Aşk!.. Kime derdimi anlatayım? Anlatsam kim dinler? Tenha, mektebin en ücra bir mahallindeyim.

Korku! Titriyorum. Benden başka kimse yok. Bazen Kadıköy'de geçen o iki gecenin latif hatıralarıyla eğleniyorum. Onun da bana acıdığını hissediyorum. Fakat bu his beni yakıyor, yalnızlığın bu ıstırabı arasında büsbütün sıkıyor.

İşitiyorum. Düdük çalındı. Efendiler yatak koğuşlarına çıkıyorlar. Şimdi büsbütün tenhalık çöktü. Evvelden bari yine insan avazı işiterek teselli oluyordum. Artık o koca bina, karanlık bir sessizlik içinde kalacak. Benim tarafıma kimse gelmeyecek.

Hayal! Yeni açılmış zihnimi işgal ediyor. Onu görmek istiyorum. Fakat nasıl? Neyle? Beni kim bırakır? Ayda bir iznimiz var. Ben bu sefer ondan da mahrum kalacağım. Artık kederim büyüdü. Artık emelimden bütün bütün mahrum kaldım.

Sessizlik gittikçe derinleşti. Karanlık. Yazarlardan birinin dediği üzere elle tutulacak derecede kesifleşti. Arada sırada bir çatırtı peyda oluyor, o koca meydan art arda yankılarla çınlıyor. O sevdiğim hayal dağıldı. Yerine bin türlü dehşetli hayal geldi.

Korkuyorum! Kuruntulara kapılıyorum. Perilerin mesken tuttuğu bu geniş yerde ben yalnızım, onlarla uğraşamam. Beni

çarparlar. Artık büzüldüm, kulaklarım dört açılmış, etrafı dinliyorum. Ses yok. Fakat o velvele ne? Beynim mahşer kesilmiş, kulaklarım çınlıyor. Çıngırak, çan gibi sedalar işitiyorum.

Uyumaya çalışıyorum. Sanki iki el gözkapaklarımı açıyormuş gibi kapayamıyorum. Bu korku, bu tereddüt bir iki saat kadar devam etti. Yavaş yavaş yumuşamaya başladım. Uyuyacağım. Ceketin yakasını kaldırdım, gömüldüm. Artık rehavet yüz gösterdi. Uyku gözümden akıyor. Nefesim ağırlaştı. Başım bir iki defa oynadı. Sakin sakin duruyorum. Birden ince bir seda, "Rasim!" demesin mi? Birdenbire fırladım. Hızla, "Ha!" dedim. Öteden, "Ha!" diye bir seda daha çıktı. Bir müddet dikkatli dikkatli durdum, dinledim. Nihayet, "Kimdir o!" diye bağırdım. Yine bir, "Kimdir o!" sedası işittim. Yankı! Fakat ben bunu bilir miyim? Perilerin benimle eğlendiğine hükmettim. Heyecan başladı. Her tarafımı titreme aldı. Korkudan ölüyorum. Kulaklarım bu kadar dikkat kesilmemiştir. Bir ayak sesi yavaş yavaş geliyor. Eyvah! Çarpılacağım, beni öldürecekler. Ayak sesi yaklaştı. Geldi. Ta hapsin kapısı önünde durdu.

Artık ödüm patladı. Var kuvvetimle bağırmaya başladım:

"Hizmetçi! Hizmetçi!"

Heyhat! Ses veren yok! Acaba orada mı? O cin kapının önünde mi? Ben durmayıp bağırıyorum.

Tam bir saat kadar bağırdım. Sesim kısıldı. Takatim kalmadı. Feryadım oraları çın çın öttürüyordu. Galiba korktular, benim fena biri olduğumu zannedip kaçtılar. Fakat ne fayda! Ben sabaha kadar o hücrede dimdik durdum. Ertesi sabah müdüre yalvarmam neticesinde geceleri yatak koğuşuna çıktım.

Geceler! Hayalimle neden bu kadar içli dışlıdır? Bunu ben de anlamıyorum. Galiba anlatamıyorum da. Her ikisi de doğru. Yaşım ilerledikçe garip bir merak beynimde oluştu. Durmadan düşünürüm. Sessizlik düşünceleri pek ziyade parlattığından geceye olan şiddetli düşkünlüğüm bundan kaynaklanıyor olmalı. Yoksa asabımın zorlaması mı beni böyle karanlık arayışına sevk ediyor? Bu sebep ne olursa olsun benim zihnimi terbiye etmeme yardım etti. Mektepte iki sene daha okudum. Bir gün son imtihanı verdim. Bilmeyerek girdiğim o kapıdan bilerek çıktım.

Bu çıkış bendeki kederi bertaraf etmedi. Bilakis artırdı.

Ben artık cemiyet içine atıldım. Daha mektebin kapısından itibaren attığım ilk özgürlük adımı beni sarstı. Artık hürdüm. Memleketin kanunundan başka kimse hareketlerime karışmayacak. Fakat ben bilir miydim ki cemiyet dediğimiz bu silsile benim de elime, ayağıma sarılarak bir mesai esiri daha yaratacak? Buna hiç ihtimal vermiyordum. O gün sevincimden, yolda kuşlar gibi yürüyor, acelemin farkına varamadığımdan nefesim tıkanıyordu. Ya o gurur neydi? Tahsilimi tamamlamıştım. Ne kadar hata! Ne kadar budalalık! Meğer ben daha çalışacakmışım. Kurtulmak mümkün değil!

Eve yaklaştıkça sevincim arttı. Sevincin bu artışı anneme söyleyeceğim sözlerden ileri geliyordu. Bu sözler pek mühimdi. O zaman çocuk fikirli olduğum halde kendimi dünyanın en akıllıları arasında görüyordum. Ne zannettiniz ya? Ben tahsili-

mi tamamladım. Sekiz sene mektebin içinde, hapsinde, çiçekli bahçesinde çalışarak, inleyerek, koşarak başarıya eriştim. Ağladım, güldüm, eğlendim, sıkıldım... Ah! O bina benim çocukluk günlerimin tüm gayretine, sıkıntısına, sevincine tahammül etti.

Bazen başımı o duvarlara vururum. Canım acır, fakat garip bir lisanıhâl bana mukavemet denilen fikri verir. Bazen o karanlık dolaplarda hemen hemen aç bir halde günlerce azap çekerim, yine o lisanıhâl tahammül denilen özelliği tavsiye eder. Kâh gözlerime kan oturuncaya kadar çalışırım, gaipten bir ses şevkimi tazeleyerek "leyse lil-insâni illâ mâ sa'y"[1] okur. Kâh hocam jurnalin[2] üzerinde adımın önüne bir sıfır koyar, ceza almış olurum. Hissiyatım beni zorla uyanmaya davet ederek çalıştırır, bu değişimler beni eğlendirirdi. Eğer bu da olmasaydı tahsilimi tamamlayamazdım.

Sekiz sene! Benim için pek uzun geldi.

Kapıdan çıktıktan sonra bir kere arkama dönerek o koca binaya baktım. İri pencereleri, geniş merdivenli kapıları, ağaçlı yolları gözümde tüttü. Bana hoş göründü. Fakat nedense fikrim iç düzenini zihnen yeniden kurmaktan hazzetmiyordu. Kendi kendime, "Oh! Kurtuldum!" diyordum. Meğer yanılmışım, hata etmişim. Ben şu yüce cümleden büsbütün habersizdim:

"Aile, mektep, vatan aynı manadadır. Fakat en küçükleri aile, ortancası mektep, büyükleri vatandır."

Mektep hapishane gibi hükmettiğinden insan hareketleri açısından sıkıntı çekiyor. Ah! Şimdi bana sorun. Beni bir daha oraya alacak olsalar can atacağım. Şimdi kendi evimin müdürü olduğum halde en fazla zahmet çekeni benim. Belaya uğrayan yine benim. Evde kimse karışmıyor, fakat ben cümlesinin hükmü altındayım.

Karım itaatiyle beni hükmü altına aldı.[3] Rasime coşkulu hizmetleriyle beni iradesinin kölesi ediyor; Mazhar yaramazlı-

---

1 Necm suresi, 39. ayet: "İnsan ancak gayretinin sonucunu elde eder."

2 Ahmet Rasim *Falaka*'da jurnalden, "Emirler defteri denilen ceza veya mükâfat defteri" diye bahseder.

3 Binbaşı Bilal Bey'in kızı Sadberk Hanım'la evlenen Ahmet Rasim'in bu evlilikten Rasime, Mazhar, Mazlum, Sadiye, Sırrı ve Şeyda isminde altı çocuğu olmuştur.

ğıyla babasını dalkavuk ediyor; Mazlum o koca kafası, biraz peltek lisanı, yan yan bakışıyla sevdiriyor. Ya o küçük! Sadiye, ne vakit yanında olsam "Umacı!"[1] diye bağırarak yalandan da olsa bende bir korku emaresi görmek istiyor. Bu hükümler pek şiddetli, pek tatlı.

Neyse! Evin kapısı önüne geldim. Sevinçle tokmağını hızlı vurmuşum. Odada oturanların cümlesi fırlamış. "Kim o!" diyen diyene.

Açtılar. Gururlu tavrımı bozmayarak validenin yanına girdim. Elini öptüm. Titrek bir sedayla dedim ki:

"Anne! Yüzünü kara çıkarmadım. Şimdi rahat ol."

Koca kadın! Beni öpmek için ayağa kalkmaya davrandı. Sinirleri gevşemiş. Gözlerinde yaşlarla beni yanına çağırdı. Eğildim. Öptü. Analığa mahsus olan şefkatli bir bakışla beni süzerek, "Aferin!" dedi.

Bana bu mükâfat yetmez mi? Zaten bundan büyüğünü hayal edemem. Yok, yok, daha büyüğü var. Onu ben şimdi biliyorum.

Annemde bana yönelik yeni bir düşkünlük ortaya çıktı. Odada ayağa kalksam, "Nereye?" diye soruyor. Ben bu düşkünlüğü anladım. Ah! Pek ziyade sevindi. Koltukları kabardı. Artık dalı büyüdü. Aile ağacı daha da yeşillendi. Akşam namazını beraber kıldık, yatsıyı da kıldık. Ben koca herif olduğumdan odama çekildim. Bir müddet sonra uyudum.

İki üç saat geçmiş olmalı. Uyandım. Evimin o kâğıt kaplı duvarlarını görerek sevindim. Saate bakmak için dışarıya çıktım. Annemin odasında ışık var. Acaba ne yapıyor? Saat de iki. Hasta mı oldu? Kapısını açtım.

Ah! O yüce kalp, ta sabaha kadar secdeye kapanmış halde bu ilahi lütfa teşekkür ediyor. İleride ikbal görmem için kalbinin yakarışlarını Mevla'nın huzuruna bırakıyor. Bana hayır duası ediyor. Gözlerim dolu dolu olarak odama çekildim. Yatağa atılarak sevinç gözyaşları arasında uyudum. O gece de rahattım.

---

1 Küçük çocukları korkutmak için icat edilmiş hayali yaratık, öcü.

Mithat Efendi'ye[1] olan muhabbetim çok eskidir. Ta mektepten beri severim. O zamanlar yayımladığı hikâyeleri, tarih kitaplarını alarak okurdum. Mektepte benim kadar ateşli taraftarı yoktu. Gazetede, şimdi yazı heyetinde olmaktan gurur duyduğum *Tercüman-ı Hakikat*'te, kalemiyle girdiği fikir tartışmalarını gördükçe var kuvvetimle galibiyeti onun tarafına sevk ederdim. Arkadaşlarımla etmediğim tartışma, münakaşa kalmadı. Tokat tokada bile geldik.

Birkaç defa *Tercüman*'ın kapısına kadar geldim. Giremiyorum. Titriyorum, utanıyorum. Lamartine'den mi, Hugo'dan mı, "Yolcu" adlı bir şey tercüme ettim. *Tercüman*, Türkçeyi gözeten yayınlarıyla benim gibi yeniyetmeleri canlandırıyordu. Ben o makaleyi tam bir haftada tercüme ettim. Bütün gece önümde diksiyonerler,[2] hokkalar, kâğıtlar dolu halde düşündüm.

Kolay mı? O makale bütün yazarların görüşüne sunulacak.

Belki on defa yazdım bozdum, cümleleri değiştirdim. Daha süslü olsun diye sözlükten kelimeler aramaya başladım. Belki yirmi defa valideye okudum. Zavallı kadın! Anlamaz, sade güler. Elim kalem tutmaya başladı, hiç o gururlanmaz mı? Ya

1 Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) Tanzimat devrinin önde gelen yazarlarındandır. Gazetecilikle başladığı yazı hayatına hikâye ve roman yazarlığını da ekleyerek çeşitli alanlarda sayısı yüz elliyi bulan eser kaleme almıştır. Türk basınının en uzun ömürlü gazetelerinden olan *Tercüman-ı Hakikat*'i otuz dört yıl kesintisiz yayımlamıştır.

2 Sözlük.

bendeki kibir! Valideye, sanki Mithat Efendi'den söz almışım gibi, makalenin gazetede çıkacağını söyledim. O da mahalle kadınlarının hepsine yaymış. "Oğlumun yazılarını gazeteler yazıyor," demiş. Zaten mektepten çıktığım günden beri o benim parasız tellalım, meddahım. Gittiği yerde beni söylüyor, beni methediyor. Ben farkında değilim. Fesimin içine bir de muska dikmiş. Nazar değmesin diye her akşam beni okurmuş. Odama çörekotu, sarımsak gibi şeylerden oluşan bir de nazarlık asmış. İnsan onların her yaptığını hoş görüyor.

Son verdiğim karar üzerine makaleyi temize çektim. Güzel bir zarfın içine yerleştirerek üzerine, "Mithat Efendi Hazretlerine" cümlesini yazarak yola düzüldüm. Matbaaya yaklaştıkça yine korkuya kapılıyordum.

Çare yok. Gireceğim. Fesimi düzelttim. Önümü iliklediim. Birkaç defa öksürdüm. Artık daldım. Dik bir merdiven. Yavaş yavaş çıktım. Merdiven başında bir oda. İçeride sarı sakallı, bakışlarıyla tebessüm eden biri duruyor. Beni güler yüzle karşıladı. Kızardım. Bana, "Ne emriniz var?" dedi.

Kendimi topladım:

"Estağfurullah efendim! Âcizane bir şey kaleme aldım da Mithat Efendi Hazretlerine göndermek istiyorum."

"Veriniz. Biz yollarız."

Zarfı verdim. O zat bir temenna ederek, "Teşekkür ederiz," demesin mi! Bütün hülyalarım baş gösterdi. Makale gazetede çıkacak. "Teşekkür ederim," dedi. Hiç düşünmüyorum ki daha okumadan "Teşekkür ederiz" demek nezaketle alakalıdır. Neyse! Sevinç içinde döndüm.

Akşam eve geldim. Müjdemi verdim. Yemeği yer yemez odama çekildim. Zaten tercümesini arzu ettiğim "Sehab-ı Muzia"[1] bahsine giriştim.

Arada sırada valide geliyor. "Daha uyumadın mı?" diyor. Ne garip sual!

---

1 Ahmet Rasim'in yıldızlar, Samanyolu ve nebülözler üzerine Fransızcadan yaptığı bir çeviri. ("Sehaib-i Muzia", Fransızcadan çeviren: Ahmet Rasim, *Tercüman-ı Hakikat*, S. 1899-1900, 15-16 Ekim 1884.)

Ben dalmışım. Sabaha müsvedde yetiştireceğim. Ben artık *Tercüman*'ın hizmetkârlarındanım. Tam on üç kâğıt yazdım. Artık beynim yoruldu. Bahis de bitti. Yatağa yattım. Uyuyamam. Yarın *Tercüman*'da bizim makale görünecek. Kim bilir okuyanlar ne diyecek? Beğenecekler mi? Elbette. Kötü olsa gazeteye koymazlar. Of! Sabah da olmuyor. Ben günün ilk ışıklarını görür görmez sokağa atılacağım. Saate bakarım: Üç. Yine bakarım: Üç buçuk. Yedide sabah oluyor. Daha üç buçuk saat var. Tahammül edilir şey değil. Gece yarısı. Neyle eğleneyim! Patlayacağım. Ne olur gazeteden haberdar olsalar da o gece biriyle basılan nüshayı gönderseler! Bundan büyük iyilik olmaz.

Bu emel, bu hevesin sıkıntısı beni sabaha kadar uyutmadı. İlk ışık hücreme girdiği zaman beni uyanık buldu. Fakat emel beni yorulmaktan kurtardığı için sersemliğim yoktu. Giyinir giyinmez fırladım.

Ümidim boşa çıktı. Makalem çıkmamış.

Ben yine üzgün! Cebimde müsveddelerle matbaaya doğruldum. Yine tereddüt içinde merdivenlerden çıktım. Yine o efendi beni karşıladı. Yine, "Teşekkür ederiz," diyerek kâğıtları aldı. Fakat büyük bir müjde verdi. Bana, "Efendi Hazretleri makalenizi beğendiler!" dedi. Ben derhal üzüntümü unuttum.

Hakikaten ertesi gün bizim "Yolcu" muradına ermişti. Sade o mu? Ben de muradıma erdim. Ya valide ne oldu? Gazete elinde ev ev gezerek yoruldu.

Sanki bahar doğal bir tebessümle kışa küçümseyici bir bakış atıyordu. Her taraf çiçek içinde, her taraftan yepyeni bir koku kopup geliyor. Biri insanın gözlerini, diğeri burnunu sevindiriyor. İnsan ne dense gülüyor. O tebessüm sanki bulaşıcı bir sevincin yüzde görülen bir nevi alametiymiş gibi silinmiyor. Ben baharı severim. Badem, erik ağaçlarının dalları, o etrafa dağılan çiçeklerle pencerelerden içeri girmek istiyormuş gibi görünür. Yükselirler, bahçelerin duvarlarından sarkarlar. Kendi hayaline dalmış yolcunun başına çiçek atarlar. Bazen rüzgâr olursa insan çiçek yağıyor zanneder.

Şeftaliler doğanın bu şenliğine katıldı mı bahçelerde kendi kendine tabiatın elinin lütfuyla çiçekten, bolluğun dalında bitmiş eserlerinden oluşan mozaikler ortaya çıkar. O parlak renkli nakışlar, çiçek haline gelmiş olan o renkler, seyyar bir kokuya dönmüş gibi her taraftan duyulan o yeni bereket hayale sığar mı?

İstanbul, bu görülmedik güzelliklerin şehri donanır, etrafındaki o toprak yığınları çemenlenir. Ben onlara dağ diyemem. Denilmez de. Onlar şey... Ah! Benzetemedim. Ne söyleyeyim?.. Birer güzellik kitabesi, manzaralardan yoğurulmuş kabartılar, kabartma haritalar gibi tabiatın tüm güzelliklerini anlatan iri, yüksecik numuneler. Eğimli taraflarına bakmaya gelmez. Bakışlar o eşsiz endamdan derhal süzülür. Çocukken peri masalları dinlemediniz mi? İşte onların eteği, o perilerin hokkabazlık yaptıkları yerdir. Orada oynarlar, tepelerinde yatarlar. Papatyalar, sarı sarı açan çiğdeneler, kandil gibi top top duran yabani,

renk renk görünen vahşi otlar, arıların sevgilisi olan galibardayla boyalı zannedilecek derecede açık, biraz mora çalan renkteki tatlı çiçekler, o çeşit çeşit çiçek arasında en hafifmeşrep, bizdeki rakkaseleri andıracak derecede iki tarafına durmaksızın sallanan, bakla tarlalarını bir bakışta kırmızı diğer bakışta ateş rengi gösteren, hani ya yabani lale denilen gelincikler, buraların, o hayali yeni gelinlerin ziynetidir.

Bir oğlak onları çiğner, bir yavru süt dişleriyle koparır. Bunlara dur denir mi? İkisi de yeni, ikisi de yeni açılmış, biri tüylü, sesli, yürüyen çiçek; diğeri sabit renk.

İki arkadaştık. Köprü'de[1] Bahariye[2] tarafından gelen rüzgâr bizi baştan çıkardı. Saat beş. Ne olma ihtimali var? Bir kayığa atladık. Ben bir tarafa yaslandım, o bir tarafa yaslandı. Gidiyoruz. Denizin üzerindeki o çizikler, dalga yavruları beni eğlendiriyordu. Eyüp göründü. Döndük. Bir havza. Burası da mı deniz? Ya! Hem yeşil adalı deniz. Etrafı da yeşil. Suları da renklerin yansımasından asıl rengini kaybetmiş, karışık yansımalarla dolu, milyon peri yüzlünün suya batmış hayaliyle latif.

Silahtarağa'ya saptık. İlerliyoruz. Bir ses! Pek yanık, pek içli. Hem yakıyor hem yanıyor. Bir arkadaş grubu ağaçların altında durmuş. O okuyor, onlar dinliyor. Geçtik. Ta ileriye gittik.

Arkadaşımda bir telaş! Aranıyor.

Sordum:

"Ne arıyorsun?"

Yine telaşla dedi ki:

"Takvim!"

"Burada ne lüzumu var?"

"Şimdi söylerim."

Buldu. Bana dedi ki:

"Ayın on dördü."

Anlamadım. Ben şaşırmıştım.

"Bu gece mehtap var."

---

1 Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprüsü.

2 Bahariye ya da Haliç Adaları, Haliç'in batı ucunda, Eyüpsultan ve Silahtarağa semtleri arasında, denizle hemen hemen aynı düzeyde olan adacıklardır.

Kayıkçı da ehlidil, ikimizin fikrine katıldı. Zaten akşam olmuştu.

Zaman geldi. Sular karardı. Yalan söylüyorum. Kararmadı. Parladı. Gelirken donuktu. Şimdi aydınlandı. Sade o mu? O periliklerden birinin tepesinde aydınlık, göz alıcı, gönül okşayıcı bir küre göründü. Bazen ufak, nazende bir bahar bulutu bir buse alarak çekiliyor, bizden gizlenmeye çalışıyor. Bazen yumuşak, az şeffaf bir semavi dalga arasına gömülüyor, saçlarını yıkayıp çıkıyor, denizde kurutuyor.

O dereden çıktık. Arkama döndüm. Sanki gümüşten, geniş bir sicim, yanında kabartmalar var gibi göründü. Mirahur Köşkü[1] önünde durduk. O manzara değişti. Ağaçların dalları arasında bir şey oynuyor gibi görünüyordu. Diplerinden esmer gölgeler uzamış, hayır, ay ışığı onların hayalini yere yatırmıştı.

O gece titreye titreye eve geldim. Baharın tazeliği beni üşüttü. Derhal yattım. Sabah, akşamki doğuşu bastırdı. Kızım Rasime seher vaktinde doğdu.

1 İmrahor Kasrı. İmrahor (mir-i ahur) ahır beyi, ahır emiri anlamlarına gelmektedir. Sarayda atların bakımı ve ahırların yönetimiyle görevli kişilere verilen unvan. Köşkün ilk olarak hangi padişah döneminde yapıldığına ilişkin farklı görüşler vardır. Köşk 1943 yılında yıktırılmıştır.

Ah, ben anlıyorum; bu hayat olağanüstü bir süratle zamanı aşıyor. Beni korkutan o sürat değil, durma anlarıdır. Evet, durmak hakikaten ürkütücüdür. Ben görmeliyim, hissetmeliyim; onun için uykuda geçen zamanıma acırım. Korka korka uyandığım geceler pek çoktur. Bilseniz o elem dolu gecelerde ne kadar düşünürüm! Zihnimde ne velveleler, ne şamatalar, ne muhakemeler meydana gelir! Yatağımın içine oturur, bu kederli sırrı iki elimin içine sıkıştırır, bir başka tarafa bakmak üzere gözlerimi kapar dururum.

Herkes uyuyor. Herkes derin bir istirahat içinde. Yatmışlar. Yanımda hayat mahsulü namına sahip olduğum çocuklarımdan biri var. Yorganı düşmüş: Yüzükoyun, başı yastıktan aşağıda, bir eli sinesi altına gizlenmiş, bir bacağı diğerinin üzerine gelmiş, nefesi işitiliyor. Bu manzara beni titretir. Cihana ümit etmenin cefasını çekecek birini getirdiğime üzülürüm. Öyle ya! Ne yapacak? O da babası gibi büyük bir girdabın içinde dönecek değil mi? Düşmek, yuvarlanmak, ağlamak, düşünmek bu hayata mahsus olan mutlak değişimlerden değil mi? Toprak olduğum zaman ihtimal ki evde benim gibi düşünecektir. Fakat neye yarar? O benim çürümüş kemiklerimi görmeye geldiği zaman ağlayacak, düşünecek, bir gün o da ıstırap döşeğine düşecek, hayatının bir noktası artık ebediyete dönen gözleri önünde bir gösteri gibi hızla aktıktan sonra o da benim yuvarlandığım o eski çukura yuvarlanacak, değil mi? Bu ardı arkası kesilmeyen takip, bu birbiri ardınca geliş hayatın gereğidir.

Yatakta o halimde uzanırım, o saf çehrenin öpülmek için açık kalan bir yerine yavaş yavaş dudaklarımı dokundururum. Lakin mümkün olur mu? O heyecan, o etki o anda beynime bir darbe indirir. Beni o masum yüzün üzerine hızla iter. Sanki iki ten arasındaki ezeli cazibenin tesirinin şiddetiyle sessiz bir halde kalırım.

Bu halim iyi mi? Elbette değil. Huzur içinde dinlenen o zavallıyı uyandırırım. Güzel gözleri açılır. Beni öyle mustarip, gözleri kanlı, yüzü karmakarışık bir halde görür. Çocukluğa mahsus yalandan bir sevgi gösterisiyle güler, üzerinden benim gibi büyük bir yükü atmak için su ister. İçer içmez yüzünü bana dönerek yatar. Tekrar uyuyacağı esnada o apansız korkuyu hatırlar, birdenbire gözlerini açar, bakar. Beni kendi beynimle meşgul görerek yine uykusuna dalar.

Ben yine kırgın kalırım. Gaz lambası sarımtırak kısık ışığıyla yanar. Odanın içerisi kirli, donuk gölgelerle dolu. Duvarlar göze titrek meyillerle sabit bir halde görünür. Perdenin birini yarım açarım. Karanlık gökte bir iki parlak nokta var. Karşıdaki hanenin beyaz perdeleri gecenin karanlığı arasında az esmer yahut hafif mavi badanalı yerler gibi durur. Bazen pencerelerinin birkaçından yayılmaya kudreti olmadığı anlaşılan zayıf bir aydınlık içeri kaçıyormuş gibi titrer.

Daha sabaha vakit var. Nerden anladım bilir misiniz? Sofadaki saatin vuruşları çınlamaya dönüştü de ondan anladım. Tam on iki. Yatmalıyım. Acaba uyumak mümkün mü?

Başım yastığa temas eder etmez yazdığım bir hikâyenin kişileri gözlerimin önüne gelir. Onlar kalbimdeki elemlerin hüviyet kazanmış birer timsalidir. Gülistan'ın o yaseminli odada can çekişmesi, Firdevs'in pişmanlık gecesi, Afife'nin gelin odası, Perver'in denizin dalgaları arasına düşüşü, Piraye'nin ağlayışı, Feride'nin vefasızlığı birer birer hatırımdan geçerken taze bir zemin açılır. Artık onu düşünürüm. Geçmiş günlerimden bence kıymetli olan bir ana uydurmaya kalkışırım, büyütürüm, öteki hatıralardan parçalar alırım, onları da birleştiririm. Garip bir merak neticesinde vardığım bir facianın neticesine ağlarım. İşte ben böyle adamım! Belayı zorla davet ederim. Fakat bu ağlayış pek sakincedir. O iniltiyi yalnız ben işitirim. O damlalar yollarını

değiştirerek birer birer kalbime dökülür, buharlaşır. Ateş gibi bir nefes, yakıp kavuran bir ah tarzında ağzımdan çıkar.

Sebat etsem olmaz mı? Hayır. Cihanın hareketine bağlıyım. Onun sabahında, gecesinde gördüğüm renk geçişleri bana da tesir etmiştir. Daha şu üzüntülerimi bitirmeden bir başka vaka hatırıma gelir. Bir söz, bir çehre, bir kadeh ayrı ayrı birer tefekkür yolu açar. Düşündüklerim bir değil ki! Ben bin fikirliyim. Herkesin olduğu gibi benim de özlediğim, meylettiğim, cazibesine kapıldığım vardır. İlk sevdiğim varlıktan başlarım. Kalbimin ondan kazandığı hicran yarası acı, derin bir sızıyı takiben açılır. Mezarının toprağı henüz gözlerimdedir. İri gözleri, esmer çehresi, ufak elleri şimdi firar etmeye hazır birer hayal oldu. Onun mezarının kenarında oturduğumu, orada ağladığımı, pişmanlığımı, benim başkalarıyla meşgul olduğumu kendi kendime söylerim. Evet, o mezar benim en gamlı zamanımda teselli bulduğum yerdir. Oraya giderim; etrafını düzeltirim, manzarası çirkin olan otları ayıklarım. Zamanın toz toprak altında kaybetmek istediği taşını yıkatır, temizletirim. Kitabesini ben yazmıştım. Fakat ne yazdım? Hiçbir şey. Taşçı benden daha fazla vâkıf ruhlara! Değiştirmiş. Başlık olarak "Hüve'l-gafûrü'r-rahîm"[1] yazmıştım. O da "Hüve'l hallâkü'l-bâki"[2] demiş. İkisi de bir değil mi?

Ben her zaman o kitabeyi düşünürüm. Onun için ne yazmıştım hatırlarım. O yazılar yaldızla mı yazılacaktı? Evet. O kıta siyah yazılı olmalıydı.

Bu acıklı hatıra bana kasvet verir. Gecenin sessiz karanlığı arasında böyle karanlık endişelerle uğraşmakta ne lezzet var? Fakat ne çare, hatıra değil mi?

Ah! Kızım uyansa da benimle konuşsa! Uyandırayım mı? Yazık. Uyusun! Artık öpmem de. Benim dudaklarım onun yüzünü solduruyor. Onun dinlenmeye ihtiyacı var, benim ağlamaya... O beni bu halde görmemeli, o benden daha zayıf.

Bu küçük çan sedası nedir? Sabahı müjdeliyor. Sahi mi? Öyle ya! İnsanlar çalışıp didinmeye mecbur değil mi? Güneş ilk ışıklarını insanın başına çarparsa daha da parlarmış.

---

1 "Esirgeyen ve bağışlayan Allah'tır."

2 "Baki kalan, yaratan Allah'tır."

Artık kalkmalıyım. Herkesi uyandırmalıyım. Havai mavi ışıklar beyaz perdelere kadar gelip duruyor, nüfuz edemiyor. Gaz lambasının ışığı ne kadar soldu! Kırmızısı çok sarı bir renge girdi, sofada karanlık esmer bir toz halinde bulanıp toplanıyor. Duvarda asılı olan eşyanın rengi belirmeye başladı. Bakın beyaz horoza! İncecik sedasıyla ortalığı çın çın öttürüyor!

Güneş batıyordu. Tabiatın velveleci ahengi yavaş yavaş sessizliğe bürünerek denizin şamatası arasına gömüldü. Sahil hazin, şeffaf sisler içinde kaldı.

Gözümün önünde bir kotra var. Beyaz kanatlı yüzücü bir kuş gibi uçuyor. Moda Burnu'na doğru süzüldükçe yelkenleriyle teknesi birleşerek iri bir martı gibi bakışımı meşgul ediyor. Döndükçe ışığın yansımasından altın kanatlı bir kırlangıç gibi hızlı hızlı dinlendiğim yere sokuluyor. Bocaladıkça gözümü kamaştıracak derecede dalgalı, saniyede değişiveren beyaz bir yüzey gösteriyor. Sırma saçlı, göğüsleri, kolları açık iki çocuk, siyah elbiseli matemli bir valide içine oturmuş, akşamın kararsız tazeliğinden istifade ediyor.

Bir duman; ta karşıda bir gemi. Adalar'a gidiyor. Bacalarından fırlayan dumanlar semada dağınık bir siyah bulut, çarklarından kurtulan sular denizde bir güzergâh bırakıyor; durmaksızın yürüyor. Hayırsız Adalar[1] bu süslü geminin araya girmesi yüzünden görünmüyor. Köpüklü dalgaları o dar deniz ile kenarında bulunduğum hoş körfez, yok olmaya yüz tutmuş bir sınır çizgisiymiş gibi inip çıkıyor.

Hayal meyal gördüğüm o kayalık ada, tütün dumanı renginde buğulu bir örtüye sarılmış gibi duruyor. Deniz seviyesinden ta zirvesine kadar yükselen bir nevi duman etrafındaki oyuklarını, kayalarının görülen rengini değiştiriyor. Kirli, lekeli, eciş bücüş

1 Yassıada, Sivriada ve Tavşan Adası İstanbullular tarafından "Hayırsız Adalar" olarak adlandırılmıştır.

bir duvar gibi duruyor. Saniye geçtikçe kararak karanlık bir heyula şekline giriyor.

Fener gölgelik. Ağaçları sanki zemine kadar eğilmiş. Dalları arasından görünen gökyüzü hüzünlü bir manzarada. Gecikmiş bir araba yükselen tozun içinden geçiyor; koyu, siyah, enli bir parça gibi ağaçlar arasından görünüp kayboluyor. Bir gürültünün ardından sahildeki ensiz yoldan geçerek bir müddet sonra görünmüyor.

Görüyorum, o sahilin önüne serpilmiş olan kayaları görüyorum. Sular onların metin başını örtemiyor. Denizde dinlenen "iki yaşamlı canlılar" gibi sabit duruyor, bir sandal onların hareketsizce durduğu yerin önünden geçerek ayrılıyor. Ta uzaklarda parlayan deniz yüzeyi artık asıl rengini almaya başladı. Akşam oluyor.

Günbatımı henüz son ışıklarını bitiremedi. Ta Moda'nın üzerinden geçip gelen birkaç parlak ışın, uçucu bir renk gibi uçup gidiyor. Işık, gelirken yakaladığı kuvveti yansırken bulamadığından ateş renginde geldiği halde gül renginde, bir anda yok olan parıltılarla bitiyor.

Ben ne duruyorum? Sandalıma atladım. Dere'ye[1] doğru gidiyorum. Dibi küreklerin uçlarına boyun eğen o koyda endişeli bir şekilde ilerliyorum. Bakışımda bir dalgınlık var. O latif havzanın karasına "sahil" denir mi? O yerler gözü aldatan bir kavisle bükülerek doğal bir kucak gibi açılmış, cennet benzeri bir sine gibi duruyor.

Göz almayan son bir ışın ta sandalımın kenarında söndü. Dere hafif hafif çırpınarak tekrardan sessizliğe bürünüyor, yalıların alt katlarında görülen ışık, gecenin başladığını hatırlatıyordu. O zaman ta yanımdan geçen sandalda o tapınılacak kalbi gördüm.

Güneş batmış, ay parlak şeklini dalgalar üzerine bırakmıştı.

---

1 O dönemin gözde mesire yerlerinden Kadıköy'deki Kurbağalıdere.

Saat beşe geliyordu.

Hava soğuk, rüzgâr sert. Geceleyin çıkan fırtına geçmiş, bir saatten beri kar yağmamaya başlamıştı. Giyindim. Bilmediğim bir hisse tâbi oluyordum. İçim sıkılıyor, sanki hiçbir yerde duramayacakmışım gibi bendeki o doğuştan gelen bunaltı tazeleniyordu. Ne yapayım? Zihnim bir velvele içinde. Düşündüm. Ah, yazarken düşündüm diyorum. Bu kafa o zamanlar düşünebilir miydi? O zamanlar ben neydim? Aklı beş karış havada biri! İçgüdüyle hareket edenler gibi dışarıya fırladım. Bu halim mutlaka bir ihtiyaç yüzündendi.

Hava hakikaten soğuk. Rüzgâr ellerime, yüzüme çarptıkça yakıyor. Ta belimden itibaren sırtımı ufak ufak ürpertiyor. Gözlüğümün camları üzerinde ince, buğulu bir tabaka oluşuyor, yürümek zahmetli. Ayaklarım karlar içine gömülüyordu.

Köydeyim.[1] Kalbimdeki hatıralara en güzel zemini yaratan o köydeyim! Havası, zemini, her hali bana bir teselli nağmesi okuyan o köydeyim! Gamlı gecelerime, delilik günlerime, gözyaşlarıma, yüreğimin iniltilerine vâkıf olan o kadim yerdeyim! Fakat nereye gidiyorum? Onu ben de bilmiyordum. Evet, gidiyorum. Siz orayı bilir misiniz? Bilseniz de benim gibi duygulanamazsınız. Bir vakit onun sahilinde durur, gizli, müphem bir hatıra için ağlardım. Orada, o güzel kıyıda gün doğumunda güler, günbatımında daimi bir hüzünle ağlamak isteyerek kalırdım.

1 Kadıköy.

Orası adeta küçük bir koy. Bir tarafı köyün en mamur kısmına bitişir, diğer tarafı Fener'in yılan gibi kıvrımıyla sonlanır. Girintisizdir.

Yalnızım. Kukuletamı çektim. Ta oraya, hani ya ağladığım dediğim o noktaya geldim. Ayaklarım büsbütün gömüldü. Üşüyorum. Fakat mümkün değil, ölsem geriye dönmeyeceğim. Orada duracağım. O dalgaları, o denizi, o dağınık adaları izleyerek düşüneceğim.

Sıkıntının ete kemiğe bürünmüş haliymişim gibi durdum. Gözlerim dalgaların silsilesinden kurtulamadı.

Ta uzaklardaki köpüklü bir dalgaya bakıyorum. Onu takip ediyorum. O beyaz taç ona pek yaraşmış. Kabarıyor, büyüyor. Önündekileri de sürüyor. Bana geliyor. Adeta koşuyor. Fakat ben korkar mıyım? İşte geldim. Ayağımın altında sönüyor. Damlalarını dağıtarak üstüme atıyor. Beni ıslatıyor. Yüzüme de serpildi. Biri soğuk, diğeri kalbin sıcaklığıyla ısınmış iki tuzlu su birleşti. Aynı cinstekiler birleşip, büyücek bir damla halinde yüzümden yuvarlanarak asıl karargâhlarına döndüler.

İkisini de sonsuz birer deniz besleyip büyütmüş değil mi?

Bir gözyaşı, bir deniz demektir.

Ne kadar güzel! Dağılırken bile beyaz, girdap gibi görünen, kaynayan bir kıvrım oluşturuyor. Yorulmuş gibi aheste bir hareketle bir daha sahile vurayım derken bir diğerinin güçlü hücumu arasında yok oluyor. O da öyle. Her dalga, bir damla keder gözyaşı alarak dönüyor. Deryalara kalpten bir parça alıp götürüyor. Kendilerine benzeyen denizler, okyanusları andıran minyatürleri yükleniyor.

Sanki tabiatın dipsiz kuyusundan sesler geliyor. Bir inilti var. O velvele, o uğultu bitmiyor. Sürekli yenileniyor. Tabiat matem havasındaki muntazam bir ahenkle ses veriyor.

Her tarafım beyaz. Fener, baharı örnek almış. Ağaçları beyaz beyaz çiçek açmış gibi örtülü. Etrafı mermer döşeli bir cennet havuzunun kenarındayım. Gözlerim ışığın yansımasından yoruluyor, adeta karıncalanıyor. Yalnız o mavi zemine bakabiliyor.

Ufuk pek sisli, dumanlı. Bir tarafı kirli mavi renkte az şeffaf perdelerle örtülü. Bir kısmı gittikçe kararan başka bir renkte. Bazı yerleri açık, az parlak, biraz kırmızımtırak. Bulutlar, oraya

doğru gidiyor. Gittikçe kararıyor. Suların bile ışıklı yüzeyi değişiyor.

Evet. Güneş, orada batacak!

Bulutlardan geçemiyor. Hayal gücü öteye beriye kaçan ışınlardan etkileniyor. Bazen binlerce parlak iplik bulutun eteğinden süzülerek zemine doğru akıyor. Fakat az sürüyor, kesiliyor. Kâh kırmızı, koyu ateş gibi birkaç renk avare buluttan buluta sıçrıyor. Baharda gün doğumuna rastlamış serseri iki üç acemi kuş, renklerin yayılmasından huzursuz olarak sık bir ağaçlığa giriyor zannedilir.

O bulut heybetini neden yitirmiyor? Bazen koyu bir sıvının içine su katmışlar gibi birdenbire açılıyor.

Fakat hepsi boş. Hepsi yok olmaya yüz tutmuş! O renk geçişleri nerede bulunur? Saniyede değişiyor. Yine kararıyor. Bazen çirkin çirkin şekiller alıyor. Duvara yansıyan koyu, karanlık gölgeler gibi duruyor. Gözle görülmeyen bir hayaletin gölgelerini andırıyor.

Ah, o tepeler, karlar altında duran o yerler! Her zaman günbatımı manzaralarına sahne olurlar. Bulutlardan kaçan ışınlar onların üzerine konuyor, eriyen karların arasından, o doğal prizmalardan geçerek sönük sönük ışık tayfının renklerini oluşturuyor, mücevherlerle bezeli bir taçtan çıkan göz alıcı parıltılar gibi kırmızılı, mavili yansımalar gösteriyorlar.

Güneş yavaş yavaş iniyor. Hava birdenbire kardı. Yine o bulutlar toplandı. Rüzgâr kesildi. Kar düşecek.

Sema neden gamlı? Deniz neden telaşlı? Dalgalar çırpınıyor. O büyük su kümeleri ufaldı. Ufuk derin, sonsuz bir karanlığı hatırlatırcasına derece derece kardı. Uçsuz bucaksız denizden ta göklere doğru yükselen kara mavi bir perde çekilmiş gibi duruyor.

Kar başladı. Görüş mesafesi azaldı, küçüldü. Gözlerim bir yeri görmüyor. Ben o günbatımını seyredecektim. Mümkün mü? O karlı girdaplar görmeye engel oluyor. Her parça, dünyanın hareketine bağlı bir şekilde iniyor.

Anladım. Güneş artık battı. Karanlık gittikçe artıyor. Günbatımının hüznü etrafa yayılıyor. Kimseler yok. Herkes evinde. Kuşlar bile yuvasında!

Fakat zaman ne kadar çabuk geçiyor? Ne çabuk gece oldu? Hani ya o son ışıklar? Hani ya o yansımalar? Hani ya batıdaki o parlaklık? Karanlık pek kesif. O kadar beyaz beyaz kütleler düşerken yine rengi ağarmıyor. Galiba karanlık da cisim. Karanlık da maddi. Toprağa inemiyor. Kar siyah zemin üzerine çekilmiş beyaz bir çizgi gibi duruyor.

Beyaz, eğri büğrü bir çizgi, karanlıkla toprağı ayıran bir çizgi olmuş, parlıyor.

Döndüm. Yine o garip yürüyüşle düşüne düşüne döndüm.

Bütün gün yazıyla meşgul oldum. Artık beynim, zihnim olağanüstü bir yorgunluğa uğradığı için yalnız beni bunaltan bir velvele içindeydim. Hava soğuk, ince ince yağıyor, poyraz durmaksızın eserek yüzümü, ellerimi donduruyordu. Ben dışarıdaki bu soğuğa yolda telaşla yürüyerek karşılık verdim. İçim yanıyor, fakat havaya maruz kalan bedenimin her yanı üşüyordu. Bu zıtlık sonradan hafif bir rehavet getirdi. Kapının önüne kadar geldim. O zaman hatırıma geldi ki evde kimse yok. Fakat ne zararı var, yalnız yatarım. Artık köye gitmek imkânsız.

Açtım. Cebimdeki kibritle merdiven başındaki gaz lambasını yaktım. Her şeyim hazır. Ateşim yanmış, kenarına iki sahan yemek konmuş. Yatağım, semaver vesaire odamda. Oh, ne âlâ! Bir akşam da yalnız kalıp kendimi dinleyeyim. Fakat hatıralar insanı yalnız bırakır mı? Sofaya çıktım. Rasime'nin harmanisi[1] asılı. İçten gelen bir dürtüyle o göz nurunun kıyafetini öptüm. Aşağıya indim. Mazhar'ın kırbacı. Hasretle güldüm. Sofrayı kurdum. Yemeğe başladım. Yanlışlıkla Sadiye'nin düdüklü kaşığını almışım. Bir düdük de ben öttürdüm! Ne çare? İnsan böyle hislerle var olduğunu anlıyor! Yemekten sonra kendi hizmetimi gördüm. Semaveri yaktım, çayımı demledim. Sigarayı savurmaya başladım. Bir çay! Bir daha! Tazeledim. Yatsı okundu. Gözlerim büzüldü. Canım yatağı arzu etti. Kapıyı kapadım. İyi ki akıl etmişim; mangal kapağını yatağa koymuştum, sıcacık

1 Bütün vücudu saran, kolsuz, eteği geniş ve kimi vakit kukuletalı bir tür üst giysisi, pelerin.

yattım. Derhal uyumuşum. Galiba bir çeyrek kadar dalmışım. Bir şamar beni yatağın içinde dimdik doğrulttu. Gözlerim fal taşı gibi açıldı. Zangır zangır titriyorum. Lakin odada kimse yok. Derhal kapıya koştum. Kilitli, ah, revolverim[1] içerdeki odada! Nasıl çıkmalı? Eyvah! Yükün[2] kapısı biraz aralık. Korku, heyecan başladı. Ne yapacağımı şaşırdım. Beri tarafta duran masanın üzerindeki ekmek bıçağı gözüme ilişti. Ufak bir teselliyle elime aldım, olabildiğince metanetle yüke doğru yürüdüm. Kapısını birdenbire açtım. Kimse yok!..

Adeta divane olmuştum! Bu tokat pek şiddetliydi. Bütün asabım harap olmuşçasına titriyor, fikrime bin türlü facia, dehşet geliyor, bu sırrı anlayamadığım için daha da şaşırıyordum. Bir uluma büsbütün takatimi kesti. Hayvan garip garip bağırdıkça tüylerim diken diken oluyor, arada sırada ismimi çağırıyorlar gibi kulağımda sesler ötüyor, beni korkutuyordu.

Düşündüm. Acaba rüya olmasın? Belki. Yavaş yavaş mindere oturdum. Uykum büsbütün kaçmıştı. Sigara yapmak için kâğıdı elime aldım. O zaman ellerimdeki titremenin derecesi göründü. Mangalı eşeledim. Her hale dikkat edenlerde görülecek bir dikkatle etrafı dinliyordum. Rüzgâr az bir şiddetle devam etmekte, arada sırada dolu taneleri pencerelere vurarak çatırdamaktaydı...

Fikrimi işgal eden korkuyu defetmek için başka şeylere daldım. Fakat durmadan kanlı vakalar, facialar, bazı romanlarda okuduğum dehşetli sonlar gözümün önünden geçiyor; sanki zihnim bir cinayet tutanağıymış gibi sayfa sayfa dehşete kapılan gözlerimin önünde açılıyordu. Bana şamarı vuranın odada bulunmayışı biraz biraz zihnimi rahatlattı. Birkaç saat böyle vakit geçirdikten sonra yine yatağa yattım. Tetikte duruyor, lakin gözkapaklarıma yüklenen kuvvete karşı koyamayarak uyumaya mecbur oluyordum. Gözlerimi kapamışım. Neuzübillah! Bir velvele, kıyamet kopuyor!

---

1 Altıpatlar da denen bir tür tabanca.

2 Eski evlerde odaların bir tarafında yatak, yorgan vb. koymaya mahsus büyük yerli dolap, yüklük.

Yerimden fırladım. Bu fırlayış, bu ana kadar yaptığım seri hareketlerin hiçbiriyle kıyaslanamaz. Kapının önünde donmuş gibi duruyor, dışarıdaki sese kulak veriyordum. Ne oldu? Evde ne var? Bu patırtı neden? Bu sırrı bana bir miyavlama, bir kedi kavgası verdi. Anladım! Akşam yemekten sonra sofrayı dışarıya bırakmıştım. Ah, o hınzır kediler! Ödümü patlattı!

Artık büyük bir cesaretle çıktım. Odaların hepsine birer defa girerek yokladım; kimseler yok, fakat neye yarar? Ben o geceyi ne zorluklarla geçirdim. Şamarın nereden geldiğini anladım. Meğer ben kendi kendime vurmuşum! Hazımsızlık! Aşırı meşguliyetten ileri gelen sinir bozukluğu, bana asabi bir sille indirmiş. Sabah, mavi mavi kendini göstererek pencereleri aydınlattığı zaman ben yine semaveri yakmış, çayımı demlemekle meşguldüm.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 81

Bu kitap küçüktür fakat mazimin sönmeye yüz tutmuş hatıralarından bence en kıymetlilerini içerdiği için benim gözümde yeri ayrıdır. Hayatta dönüp geçmişe bakmanın ne derece kıymetli olduğunu bilenler ifademi onaylar.

Gecelerim, fikir mahsulü değildir, yaşanmıştır. Zaten içeriği bunu açıkça ispat edecektir. Şu kitap hayatımdaki gecelerin en masum parçalarını içerir. Onun için diğerlerinden ayırdım.

Ahmet Rasim (1865-1932)

İstanbul üzerine yazdığı yazılarıyla "Şehir Mektupçusu" unvanını alan Ahmet Rasim, Türk edebiyat ve gazeteciliğinin oldukça üretken ve şöhretli simalarındandır. İstanbul'da doğan Ahmet Rasim, babası henüz o doğmadan evi terk ettiğinden annesi Nevber Hanım tarafından ve eniştesinin de yardımlarıyla oldukça zor şartlarda yetiştirildi. Mahalle mekteplerinde başlayan öğrenim hayatını Darüşşafaka'da tamamladı. Kendi çabasıyla Fransızca öğrendi. Posta ve Telgraf Nezareti'nde memur olarak çalışırken bir yandan da Ahmet Mithat'ın gazetesi *Tercüman-ı Hakikat*'te yazmaya başladı. Hüseyin Rahmi'yle *Boşboğaz* adlı mizah dergisini çıkardılar. Savaş muhabirliği de yapan Ahmet Rasim, Balkan Savaşı sırasında Sofya'ya, Birinci Dünya Savaşı'nda da Romanya cephesine gitti. 1927'de İstanbul milletvekili olarak TBMM'ye girdi. Küçük yaşlardan beri ilgi duyduğu müziği Darüşşafaka'da öğrenciyken Zekai Dede'den aldığı musiki dersleriyle geliştirdi. Pek çoğunun güftesi kendisine ait olan altmıştan fazla şarkı besteledi.

Yazarlık mesleğini hayatının sonuna kadar sürdüren Ahmet Rasim hikâye, roman ve hatıra türlerinden gazete yazılarına, tarih ve okul kitaplarına kadar çok çeşitli alanlarda eserler ortaya koydu. Herhangi bir edebi akıma girmemiş, siyasi ve edebi tartışmalardan uzak, halkı bilgilendirmeyi amaç edinmiş yazarlardandır. *Ceride-i Havadis, Basiret, Tasvir-i Efkâr, Sabah, İkdam, Akşam, Cumhuriyet* gibi gazetelerde gözleme dayalı, İstanbul hayatını bütün renkleriyle yansıtan, yalın ve güzel Türkçesiyle yazdığı yazılarla şöhret bulmuş, sevilerek takip edilmiştir. Memleketini, halkın ruhunu, âdet ve gelenekleri çok iyi bilip tanıyan yazarın seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikler Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

9 786254 296130